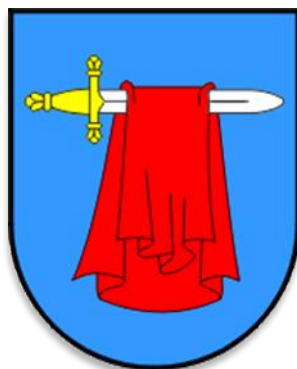

Strateški razvojni program Općine Tisno za razdoblje 2015. – 2020.

Općina Tisno

UHY Savjetovanje d.o.o.

„Strateški razvojni program Općine Tisno za razdoblje 2015. – 2020.“

izradio je:

Hrvatske mornarice 1 H

21 000 Split

Tel +385 (0)21 612 673

Fax +385 (0)21 612 672

Email savjetovanje@uhy.hr

Web www.uhy.hr

Pri izradi ovog strateškog razvojnog programa korišteni su podaci dobiveni od odgovornih osoba i javno dostupnih podataka Općine Tisno.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. ANALIZA STANJA.....	2
2.1. Zakonodavni okvir	2
2.2. Opći podatci o općini	3
2.3. Kapaciteti sustava općine.....	4
2.3.1. Ljudski resursi	4
2.3.2. Proračun Općine	5
2.3.2.1. Analiza proračunskih prihoda i investicijskog potencijala Općine.....	9
2.3.3. Imovina i vlasnički udjeli	10
2.3.4. Razvoj mjesne samouprave.....	10
2.3.5. Komunikacija s građanima	11
2.3.6. Regionalna suradnja	11
2.3.7. Europska i međunarodna suradnja	11
2.4. Demografska obilježja	12
2.4.1. Stanovništvo	12
2.4.2. Stanovanje	18
2.4.3. Tržište rada	18
2.4.4. Nezaposlenost	21
2.5. Gospodarstvo.....	22
2.5.1. Opći pokazatelji	22
2.5.2. Poslovno okruženje	25
2.5.2.1. Poduzetnička infrastruktura.....	25
2.5.3. Analiza izabranih sektora	25
2.5.3.1. Poljoprivreda	25
2.5.3.2. Turizam	32
2.5.3.3. Brodogradnja	34
2.5.3.4. Ribarstvo	34
2.5.3.5. Marikultura	34
2.6. Prostorno planiranje i infrastruktura.....	35
2.6.1. Prostorno planiranje.....	35
2.6.2. Prometna infrastruktura	36
2.6.2.1. Cestovni promet	36
2.6.2.2. Brodski promet	37

2.6.3. Vodoopskrba i odvodnja	37
2.6.4. Zaštita okoliša	38
2.6.4.1. Upravljanje i odlaganje otpada	38
2.6.4.2. Ostali aspekti zaštite okoliša	38
2.6.5. Energetski sustavi	41
2.6.6. ICT	42
2.6.7. Društvena infrastruktura	42
2.6.7.1. Odgoj i školstvo	42
2.6.7.2. Zdravstvo i socijalna skrb	43
2.6.7.3. Kultura	44
2.6.7.4. Sport i rekreacija	48
3. SWOT ANALIZA	50
3.1. SWOT - Kapaciteti sustava Općine	50
3.2. SWOT - Resursi i infrastruktura	51
3.3. SWOT - Društvene djelatnosti	52
3.4. SWOT - Gospodarstvo	53
4. STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM	56
4.1. Vizija i misija	56
4.2. Strateški ciljevi razvoja	56
4.2.1. Prioriteti i mjere	58
4.3. Akcijski plan i popis projekata	67
POPIS TABLICA	84
POPIS SLIKA	84
POPIS GRAFIKONA	85

1. UVOD

Strateški razvojni program Općine Tisno je temeljni dokument razvoja općine, formiran u svrhu planiranja, provedbe, kontrole i ocjenjivanja ukupnog razvitka u periodu od 2015. – 2020. godine.

Sadrži sažeti prikaz realno ostvarivih preferencija zajednice kao rezultat zajedničkog angažmana na rješavanju problema i potreba jedinice lokalne samouprave. Služi kao vodič i okvir lokalnoj samoupravi u procesu razvoja. Osim toga, potencijalnim investitorima daje uvid u strategiju zajednice u koju žele ulagati, dok je za donatore osnovni dokument na temelju kojega odlučuju o raspodjeli bespovratnih sredstava. Njegova svrha je: Sveobuhvatni održivi razvoj zajednice, optimalno korištenje resursa, postizanje zadanih ciljeva razvoja te zadovoljstvo stanovnika zajednice.

Kako bi se postigao željeni efekt, u izradu Strateškog razvojnog programa uključeni su predstavnici svih struktura zajednice formiranih u radne skupine. Na taj način se doprinijelo sveobuhvatnosti programa razvoja. Članovi radnih skupina su raspravom o trenutnom stanju, problemima i prioritetima zajednice, te uz konstruktivni sukob različitih mišljenja, formirali sliku realnoga stanja općine. Pravilno utvrđena slika stanja preduvjet je za određivanje prioriteta i ciljeva koji se postavljaju kao orijentir budućeg razvoja.

Koncept Strateškog razvojnog programa Općine Tisno podijeljen je u tri opća dijela: Analiza stanja, SWOT analiza te posljednji, ključni dio definirani strateški razvojni program.

Analiza stanja je početna faza izrade dokumenta koji uključuje detaljnu analizu i presjek stanja po najvažnijim segmentima općine. Segmenti koji će se analizirati unutar ovog dijela su: opći podatci o Općini, demografija, gospodarstvo (s naglaskom na poljoprivredu, turizam i brodogradnju), prostorno planiranje i infrastruktura, uključujući i zaštitu okoliša te društvena infrastruktura (odgoj i obrazovanje, kultura, zdravstvo, sport i rekreacija). Cilj ovog dijela je detaljna analiza sadašnjeg stanja općine u namjeri da te informacije posluže kao oslonac za donošenje budućih odluka.

Analiza pojedinih segmenata nije sama sebi svrha, nego predstavlja polaznu točku za sljedeći korak u izradi Strateškog razvojnog programa, a to je SWOT analiza. Izradom SWOT analize identificirane su: vlastite snage Općine koje treba dalje jačati i razvijati, vlastite slabosti Općine koje treba umanjivati, vanjske prilike koje je potrebno koristiti i vanjske prijetnje koje je potrebno izbjegavati ili čije djelovanje je potrebno neutralizirati.

Ključni dio Strateškog razvojnog programa Općine Tisno je definiranje ciljeva, prioriteta i mjera koji postavljaju temelje za budućí razvoj.

2. ANALIZA STANJA

2.1. Zakonodavni okvir

Politika regionalnog razvoja ima za cilj pridonijeti društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske, u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala.

U službi cilja regionalnog razvoja stoji Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske koji definira obavezu izrade županijskih strateških planova, dok se izrada lokalnih strateških planova ne smatra obaveznom.

Strategija razvoja općine Tisno je planski dokument politike lokalnog razvoja kojim se određuju strateški ciljevi i prioriteti održivog društveno gospodarskog razvoja općine. Strateški ciljevi i prioriteti usklađeni su sa sljedećim zakonskim aktima, razvojnim dokumentima:

- ✓ Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske
- ✓ Zakon o proračunu
- ✓ Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske iz 2010. godine
- ✓ Razvojna strategija Šibensko-kninske županije 2011.-2013.
- ✓ Prostorni plan uređenja Općine Tisno, sa izmjenama i dopunama iz 2014. godine

Strategija razvoja općine biti će usklađena sa strategijom Europa 2020 i njenim smjernicama, dok će se priprema projekata odvijati u skladu s Operativnim programima EU.

Europa 2020. je strategija za rast i radna mjesta Europske unije pokrenuta 2010.

Glavni cilj strategije je stvaranje uvjeta za pametan, održiv i uključiv rast.

Do kraja 2020. utvrđeno je pet ciljeva koji uključuju: zapošljavanje, istraživanje i razvoj, klimatske promjene/energiju, obrazovanje, socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva.

2.2. Opći podatci o općini

Lokacija: Šibensko-kninska županija

Površina: 67,03 km²

Broj stanovnika: 3.094 (2011.)

Slika br. 1: Avionski snimak mjesta Tisno u općini Tisno

Izvor: Fotogalerija-Turistička zajednica Tisno, <http://www.tz-tisno.hr/hr/promo/fotogalerije#> (datum pristupa: 08.10.2015.)

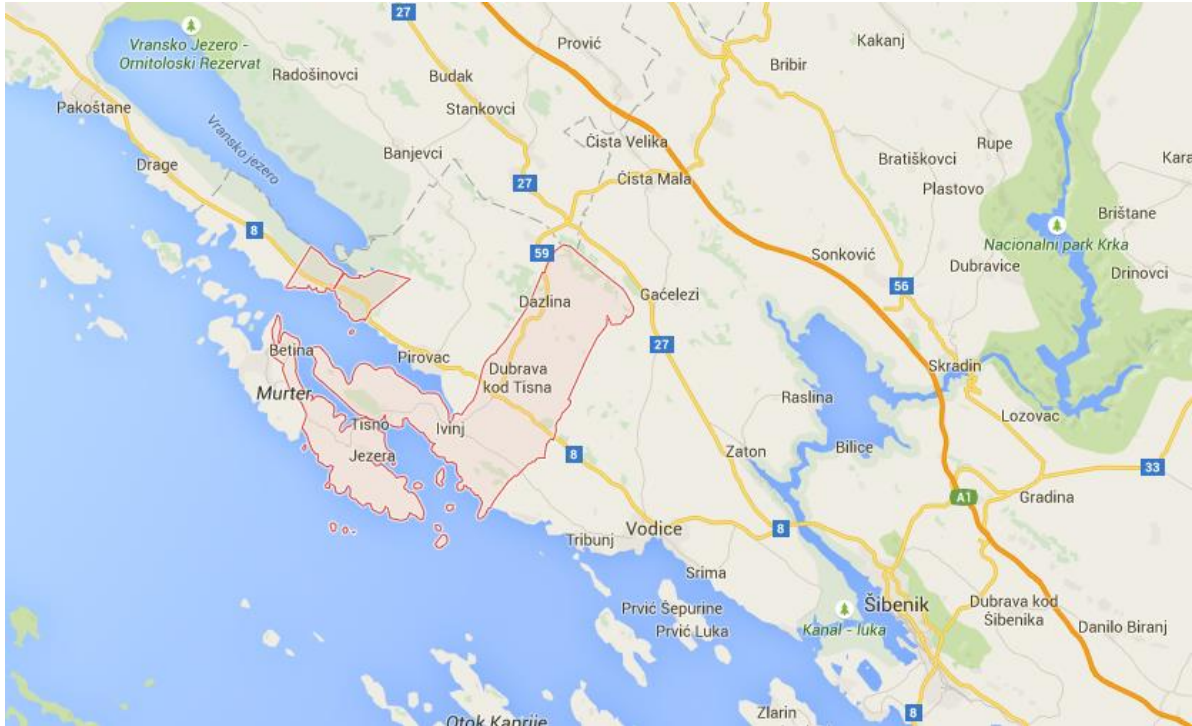
Općina Tisno smjestila se na području Šibensko-kninske županije, dijelom na Tišnjanskom otoku, a dijelom na otoku Murteru. Kopneni i otočni prostor razdvaja morski tjesnac, širok 38 metara, preko kojeg prelazi podizni most „Tisno“. Prostor Općine obuhvaća 5 naselja: a) na kopnenom dijelu: Dazlina (45 stanovnika), Dubrava kod Tisna (176 stanovnika) b) na otočnom i priobalnom dijelu: Tisno (1.273 stanovnika), Jezera (857 stanovnika) i Betina (689 stanovnika). Tisno je dobilo ime po tjesnacu na kojem su se naselili preci današnjih Tišnjana. Najstariji hrvatski naziv Tisno nalazi se na nacrtu iz 1567. godine u Muzeju grada Šibenika.

U prošlosti, tijekom 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća Tisno je bilo administrativno središte te centar trgovine i obrta. Osim trgovine i obrta, razvijao se i uzgoj loze i maslina. U današnje vrijeme trgovinu i obrt zamijenila je turistička djelatnost, kojom se bavi veliki dio stanovništva te predstavlja egzistencijalnu važnost. Poljoprivreda je i dalje utkana u gospodarski život Općine, no nije razvijena ni približno koliko bi mogla biti s obzirom na poljoprivredni potencijal kojeg ovo područje ima.

Gospodarski i društveni život razvija se kako na kopnenoj tako i na otočnoj strani Općine. Površinom od 67,03 km² općina zauzima 2,25% površine Šibensko-kninske županije. Od velikog je značaja za Općinu dobra prometna povezanost s okolnim gradovima: Šibenikom (28 km), Drnišom (56 km), Vodicama (15 km), Zadrom (81 km), te blizina čak tri nacionalna parka: Kornati (27 km zračne udaljenosti), Krka (36 km) i Paklenica (89 km).

Iako odvojen, prostor Općine po svojim prirodnim karakteristikama i socijalnoj strukturi čini jednu zaokruženu cjelinu.

Slika br. 2: Kartografski prikaz područja općine Tisno

Izvor: <https://www.google.hr/maps> (datum posjeta: 1.08.2015.)

2.3. Kapaciteti sustava općine

2.3.1. Ljudski resursi

U Općini Tisno na dan 1.7.2015. ukupno je bilo zaposleno 11 osoba i to sve na neodređeno vrijeme. Potrebno je naglasiti da u 11 zaposlenih u Općini ne ubrajamo osobu s najvažnijom ulogom, ulogom načelnika, koji nije zaposlenik već volonter Općine Tisno.

Unutar Općine postoje 4 upravna odjela unutar kojih je zaposleno 10 zaposlenika. U tablici ispod je prikazana stručna kvalifikacija zaposlenika prema odjelima u kojima rade.

Tablica br. 1: Odjeli i stručne kvalifikacije/radna mjesta zaposlenika u općini Tisno

Odjel	Stručna kvalifikacija/radno mjesto
Tajništvo	Diplomirani pravnik-tajnica
	Administrativna tajnica
Upravni odjel za financije i javne prihode	Diplomirani ekonomist
	Prvostupnik ekonomije
	Knjigovodstveni referent
Upravni odjel za imovinsko-pravne poslove, prostorno uređenje i planiranje te komunalne poslove	Diplomirani inženjer
	Prvostupnik ekonomije za informatički menadžment
Komunalno i prometno redarstvo	Prvostupnik javne uprave
	Komunalni redar
	Stručni specijalist inženjer prometa

Izvor: UHY Savjetovanje prema: Općina Tisno, Upravni odjel, <http://www.tisno.hr/stranice/upravni-odjeli/1.html> (datum posjeta: 1.08.2015.)

2.3.2. Proračun Općine

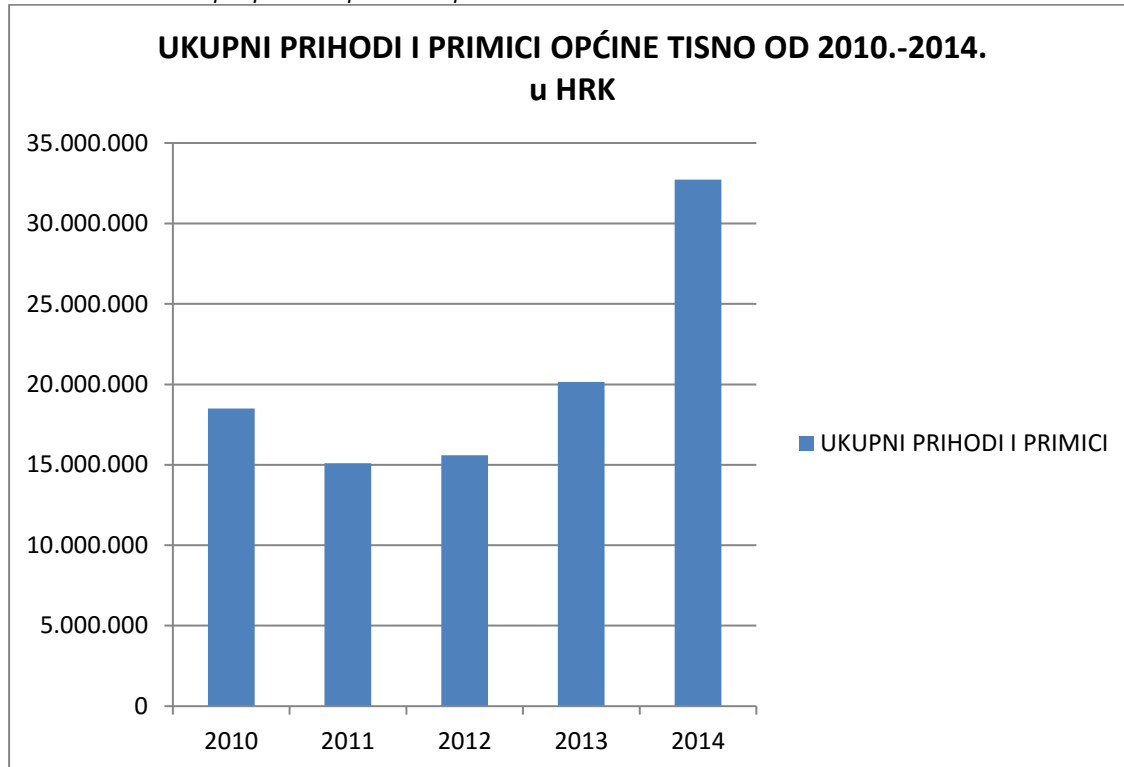
Proračun jedinice lokalne samouprave je akt kojim se procjenjuju prihodi i primici te utvrđuju rashodi i izdatci jedinice samouprave za jednu godinu, u skladu sa zakonom i odlukom donesenom na temelju zakona, a donosi ga njezino predstavničko tijelo. Svrha proračuna je da odredi jasan, logičan plan za alokaciju resursa JLS-a programima pružanja osnovnih javnih usluga. Važnost proračuna ogleda se u tome što ima ulogu strateškog dokumenta, financijskog plana, pravnog akta te pouzdanog vodiča za upravljanje JLS-om.

Tablica br. 2: *Ostvareni prihodi i primici proračuna Općine Tisno za razdoblje od 2010.-2014.*

Konto/ God	Opis	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
6	PRIHODI POSLOVANJA	18.100.169	15.001.053	15.451.361	18.907.467	16.728.314
61	Prihodi od poreza	7.757.641	6.958.888	7.385.846	8.226.997	8.418.414
62	Doprinosi	0	0	0	0	0
63	Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar opće države	4.109.249	2.513.306	2.900.820	4.829.782	1.952.615
64	Prihodi od imovine	913.720	1.085.864	1.089.009	1.719.629	1.448.753
65	Prihodi od upravnih i administrativnih pristojbi, pristojbi po posebnim propisima i naknada	3.342.552	2.434.437	3.153.919	3.921.564	4.805.178
66	Prihodi od prodaje proizvoda i robe te pruženih usluga i prihodi od donacija	1.958.107	1.988.365	913.167	205.248	98.704
67	Prihodi iz proračuna	0	0	0	0	0
68	Kazne, upravne mjere i ostali prihodi	18.900	20.193	8.600	4.247	4.650
7	Prihodi od prodaje nefinancijske imovine	391.154	93.660	147.836	0	15.999.230
71	Prihodi od prodaje neproizvedene imovine	317.309	93.660	147.836	0	15.999.230
72	Prihodi od prodaje proizvedene dugotrajne imovine	73.845	0	0	0	0
	UKUPNI PRIHODI	18.491.323	15.094.713	15.599.197	18.907.467	32.727.544
8	Primici od financijske imovine i zaduživanja	0	0	0	1.234.079	0
	UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	18.491.323	15.094.713	15.599.197	20.141.546	32.727.544

Izvor: *UHY Savjetovanje*, prema: Ministarstvo financija, <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracuni> (datum posjete: 20.07.2015.)

Grafikon br. 1: Ukupni prihodi i primitci Općine Tisno od 2010.-2014.

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Ministarstvo financija, <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracuni> (datum posjete: 20.07.2015.)

Iz gornje tablice i grafičkog prikaza sa prihodima i primicima proračuna Općine Tisno vidljivo je da:

- ✓ Prosječni ukupni prihodi i primitci Općine Tisno u promatranom razdoblju su 20.410.865 kuna. Značajnije povećanje, čak 38,46% u odnosu na prethodnu godinu možemo primijetiti tijekom 2014. godine. Razlog tome je prodaja zemljišta vrijednog 15.999.230 kuna. Zemljište je prodano ruskim ulagačima u svrhu izgradnje hotela.
- ✓ Prihodi poslovanja ne pokazuju značajnije oscilacije tijekom promatranog razdoblja od 2010.-2014. godine s godišnjim prosjekom od 16.837.673 kuna. Udio poslovnih prihoda u ukupnim prihodima i primicima prosječno je 82,49%.
- ✓ Prihodi od poreza s udjelom od 46,03% u poslovnim prihodima također pokazuju određenu konzistentnost i usklađenost s poslovnim prihodima tijekom promatranog razdoblja te prosječno na godišnjoj razini iznose 7.749.557 kuna. Unutar ove stavke prihoda najviše su prosječno zastupljeni prihodi od poreza i prireza na dohodak koji čine 51,13% ove stavke prihoda.
- ✓ Prihodi od upravnih i administrativnih pristojbi, pristojbi po posebnim propisima i naknada u prosjeku sudjeluju u prihodima poslovanja s 20,97%.
- ✓ Prihodi od imovine imaju tendenciju rasta tijekom promatranog razdoblja. Uspoređujući s 2010. godinom ovi prihodi su se tijekom 4 godine povećali za 36,93%. U prosjeku sudjeluju u prihodima poslovanja s 6,35%.
- ✓ Pomoći iz inozemstva (darovnice) i od subjekata unutar opće države u prosjeku sudjeluju u prihodima poslovanja s 19,37%.

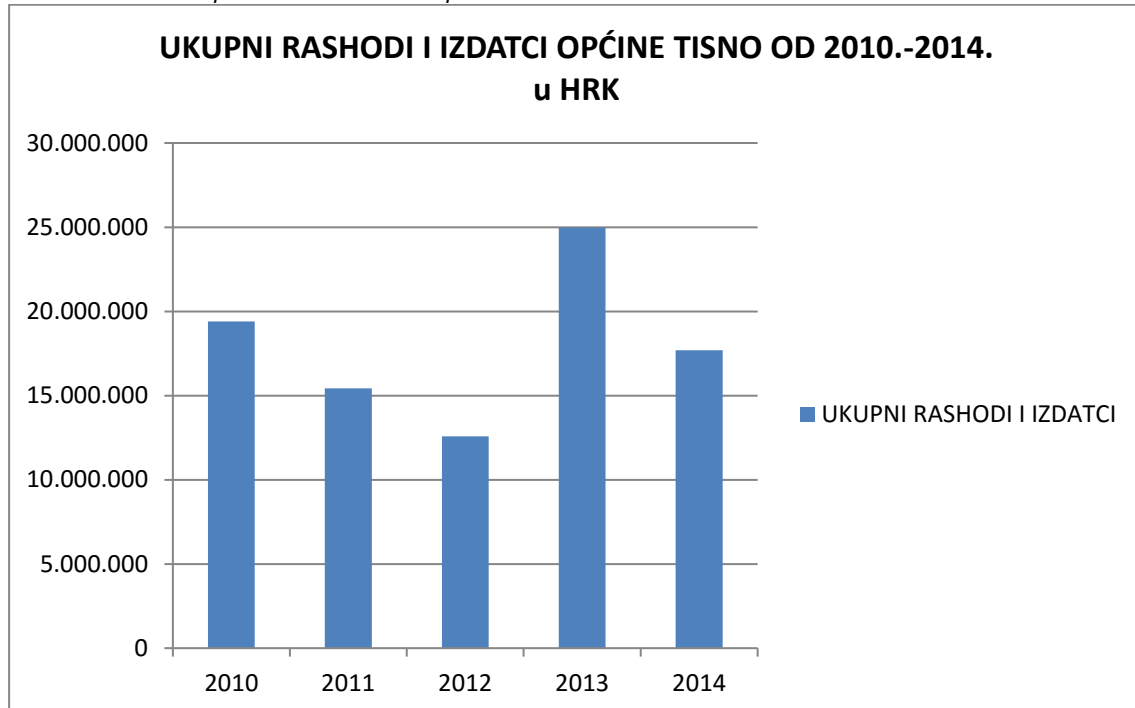
- ✓ Prihodi od prodaje nefinancijske imovine sudjeluju s ukupno 15,68% u ukupnim prihodima i primitcima. Od ukupnih prihoda od prodaje nefinancijske imovine, prihodi od prodaje neproizvedene imovine čine 99,99%. Tome je zaslužna spomenuta prodaja zemljišta tijekom 2014. godine vrijednog 15.999.230 kuna.
- ✓ Udio primitaka od financijske imovine i zaduživanja u ukupnim prihodima i primicima svega iznosi 7,71%.

Tablica br. 3: *Ostvareni rashodi i izdaci proračuna Općine Tisno za razdoblje od 2010.-2014.*

Konto /god	Opis	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
3	RASHODI POSLOVANJA	13.471.032	13.061.488	9.186.023	15.242.628	11.820.800
31	Rashodi za zaposlene	3.106.632	3.071.083	2.630.833	2.600.383	2.825.679
32	Materijalni rashodi	7.167.592	6.814.550	4.441.820	10.473.730	6.176.136
34	Financijski rashodi	63.197	58.971	51.242	86.596	123.452
35	Subvencije	471.797	110.386	70.159	0	447.464
36	Pomoći dane u inozemstvo i unutar opće države	0	0	0	0	0
37	Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade	658.174	411.145	642.178	538.595	674.657
38	Ostali rashodi	2.003.640	2.595.353	1.349.791	1.543.324	1.573.412
4	RASHODI ZA NABAVU NEFINANCIJSKE IMOVINE	5.924.308	2.363.226	3.388.438	9.729.150	4.641.081
41	Rashodi za nabavu neproizvedene imovine	368.912	281.534	209.972	0	817.976
42	Rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	4.616.094	1.087.792	2.739.407	7.907.345	3.001.247
43	Rashodi za nabavu plemenitih metala i ostalih pohranjenih vrijednosti	0	0	0	0	0
44	Rashodi za nabavu proizvedene kratkotrajne imovine	0	0	0	0	0
45	Rashodi za dodatna ulaganja na nefinancijskoj imovini	939.302	993.900	439.059	1.821.805	821.858
	UKUPNI RASHODI	19.395.340	15.424.714	12.574.461	24.971.778	16.461.881
5	Izdaci za financijsku imovinu i otplate zajmova	0	0	0	0	1.234.079
	UKUPNI RASHODI I IZDACI	19.395.340	15.424.714	12.574.461	24.971.778	17.695.960

Izvor: *UHY Savjetovanje*, prema: Ministarstvo financija, <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracuni> (datum posjete: 20.07.2015.)

Grafikon br. 2: Ukupni rashodi i izdatci Općine Tisno od 2010.-2014.

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Ministarstvo financija, <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracuni> (datum posjete: 20.07.2015.)

Iz prikazane tablice i grafikona sa rashodima i izdatcima proračuna Općine Tisno vidljivo je da:

- ✓ Prosječni ukupni rashodi i izdaci Općine Tisno u promatranom razdoblju su 18.012.451 kunu.
- ✓ Primjetno povećanje ukupnih rashoda i izdataka dogodilo se 2013. godine, za čak 49,64% u odnosu na prethodnu 2012. godinu. Razlog tome je povećanje rashoda za nabavu nefinancijske imovine.
- ✓ Rashodi poslovanja pokazuju značajniju oscilaciju tijekom 2013. godine, kada su povećani za 39,73% u odnosu na prethodnu, 2012. godinu. Razlog tome je povećanje materijalnih troškova u odnosu na prethodnu godinu. Prosječni rashodi poslovanja tijekom promatranog razdoblja su 12.556.394 kune te čine 69,71% ukupnih rashoda i izdataka.
- ✓ Materijalni troškovi prosječno iznose 2.846.922 kune, što je prosječno 55,88% ukupnih rashoda poslovanja, te 38,94% ukupnih rashoda i izdataka.
- ✓ Udio rashoda za zaposlene prosječno iznosi 22,67% ukupnih poslovnih rashoda te 15,81% ukupnih rashoda i izdataka.
- ✓ Financijski rashodi prosječno čine 0,61% ukupnih poslovnih rashoda.
- ✓ Rashodi za subvencije variraju tijekom promatranog razdoblja te prosječno čine 1,75% ukupnih rashoda poslovanja.
- ✓ Naknade građanima i kućanstvima na temelju osiguranja i druge naknade prosječno čine 4,66% ukupnih poslovnih rashoda, dok ostali rashodi čine 14,44% ukupnih poslovnih rashoda.

- ✓ Rashodi za nabavu nefinancijske imovine variraju u promatranom razdoblju, s naglaskom na 2013. godinu. Prosječan udio ovih rashoda u ukupnim rashodima i izdacima je 28,92%. Unutar ove stavke rashoda najveći su rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine (ceste i ostale građevinske objekte).

2.3.2.1. Analiza proračunskih prihoda i investicijskog potencijala Općine

U ovom dijelu su ukratko prikazani rezultati proračunskih prihoda Općine (ili tzv. izvorni prihodi proračuna) u razdoblju od 2010.-2012. (prosjeak te tri godine), te 2013. i 2014.

Pod ostvarenim proračunskim prihodima¹ podrazumijevaju se ostvareni prihodi pojedinog JLS-a umanjeni za prihode:

- od domaćih i stranih pomoći i donacija,
- iz posebnih ugovora: sufinanciranje građana za mjesnu samoupravu i
- ostvarene s osnove dodatnih udjela u porezu na dohodak i pomoći izravnjanja za financiranje decentraliziranih funkcija.

U nastavku su rezultati općine Tisno u navedenom razdoblju ukupno i po stanovniku.

Tablica br. 4: Rezultati Općine Tisno

Simbol	Općina Tisno	2010.-2012.	2013.	2014.
I.	Proračunski prihodi	13.114.277	13.994.060	14.771.049
II.	Proračunski prihodi / stanovniku	4.239	4.523	4.774

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Ministarstvo financija, <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracuni> (datum posjete: 20.07.2015.)

U tablici je vidljivo da proračunski prihodi Općine kontinuirano rastu te u 2014. godini iznose nešto više od 14,67 milijuna kuna – ili 4.774 kuna po stanovniku Općine.

U tablici usporedbe proračunskih prihoda po stanovniku općine Tisno s ostalim navedenim kategorijama vidljive su znatno veće vrijednosti u odnosu na prosječne rezultate na razini Županije i ukupno dalmatinskih županija.

Tablica br. 5: Proračunski prihodi po stanovniku i usporedba s prosjecima na razini Županije i regije

RB	Proračunski prihodi / stanovniku	2010.-2012.	2013.	2014.
1.	Općina Tisno	4.239	4.523	4.774
2.	Prosječna Općina u Županiji	2.917	3.625	3.769
3.	Prosječan JLS u Županiji	2.711	2.989	3.101
4.	Prosječna Općina u Dalmaciji	2.952	3.375	3.414
5.	Prosječan JLS u Dalmaciji	3.272	3.551	3.612

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Ministarstvo financija, <http://www.mfin.hr/hr/lokalni-proracuni> (datum posjete: 20.07.2015.)

Positivan trend proračunskih prihoda po stanovniku je vidljiv u svim promatranim kategorijama, a promatrajući 2014. godinu vidljivo je da, po stanovniku, općina Tisno ostvaruje veće proračunske prihode od 24% i 28% od prosječnih rezultata u Dalmaciji, dok su razlike još veće promatrajući prosječne rezultate u Županiji – 21% i 35%.

¹ Zakon o proračunu (Narodne novine, br. 87/08, 136/12 i 15/15)

Promatrajući prosječne rezultate vidljivo je da prosječan JLS na razini Županije ima najlošiji rezultat, dok je prosječna općina Županije dosta potentnija (može se zaključiti da gradovi u istoj Županiji imaju niže vrijednosti proračunskih prihoda po stanovniku), dok je na razini regije vidljivo da gradovi podižu prosjek.

2.3.3. Imovina i vlasnički udjeli

Općina Tisno ima većinski udio u vlasništvu 5 organizacija.

Tablica br. 6: Udjeli općine Tisno u organizacijama u većinskom vlasništvu Općine

Rb.	Ime organizacije	Udio vlasništva
1.	Ježinac d.o.o.	100%
2.	Dom za starije i nemoćne	100%
3.	Narodna knjižnica i čitaonica	100%
4.	Muzej Brodogradnje Betina	100%
5.	Kamp-Prisliga d.o.o.	70%

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Općina Tisno

Društvo Ježinac d.o.o. osnovano je prije 6 godina temeljem Odluke Općinskog vijeća Općine Tisno, te je JLS jedni osnivač Društva. Djelatnost tvrtke je pružanje komunalnih usluga: gospodarenje otpadom, održavanje čistoće javnih površina, sakupljanje i prijevoz otpada, usluge parkiranja, održavanje i upravljanje grobljem i ostale. Trenutno je u tvrtki zaposleno 16 radnika.

Dom za starije i nemoćne, prva je ovakva ustanova na otoku Murteru, na iznimno atraktivnom mjestu u samom centru Tisnog. Dom je opremljen za smještaj 25 starijih, pokretnih i polupokretnih osoba, a u projekt koji je započeo 2012. godine uloženo je ukupno 6,276 milijuna kuna.

Narodna knjižnica i čitaonica otvorena je 2014. godine u zgradi Općine. Time je Tisno konačno dobilo javnu knjižnicu, s kompjuterskom opremom i čitaonicom, kako za odrasle, tako i za djecu.

Muzej brodogradnje u Betini otvoren je u kolovozu 2015. godine. Muzej je otvoren sa svrhom očuvanja drevne tradicije drvene brodogradnje u Betini, a sam obilazak muzeja pruža detaljne informacije o plemenitom zanatu, kojeg se među ostalim i na ovakav način pokušava zaštititi od zaborava.

Zahvaljujući vlasničkim udjelima u navedenim društvima, Općina je u mogućnosti osigurati građanima kvalitetne usluge kao i brigu o strateškim odlukama vezanim za daljnja ulaganja u poboljšanje standarda i kvalitete života na području Općine.

2.3.4. Razvoj mjesne samouprave

Tablica br. 7: Mjesni odbori na području općine Tisno

Mjesni odbor	Br. stanovnika
Betina	689
Dazlina	45
Dubrava kod Tisna	176
Jezera	857
Tisno	1.273

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Općina Tisno

Na području općine Tisno osnovano je 5 mjesnih odbora: Tisno, Jezera, Betina, Dubrava kod Tisna i Dazlina.

Osnovni cilj nastalih mjesnih odbora je uočiti probleme, naći potencijalna rješenja i predložiti poboljšanja u područjima: komunalne infrastrukture (ceste, vodovod, rasvjeta, javne površine) i socijalno-društvene infrastrukture (kultura, obrazovanje, zdravstvo, sport...).

2.3.5. Komunikacija s građanima

Komunikacija Općine s građanima odvija se ponajviše putem webportala (www.tisno.hr), na kojem se na dnevnoj bazi ažuriraju vijesti vezane za stanovnike općine, objavljuju pozivi i objave sjednica općinskog vijeća, dokumenti Općine: financijska izvješća, proračun, važeći akti, javna nabava te važniji događaji.

Cilj ovakve komunikacije je u prvom redu osigurati transparentnost i pristup informacijama. Komunikacija na ovoj razini omogućava pravovremenu informiranost te pruža mogućnost participacije stanovništva u gospodarskom razvoju općine.

2.3.6. Regionalna suradnja

Općina Tisno ima ostvarenu suradnju sa tri susjedne jedinice lokalne samouprave: Općinom Murter, Kornati te Općinom Pirovac. Činjenica da je na istom prostoru radi daljnjeg razvoja potrebno nadilaziti lokalne granice, dovela je do stvaranja partnerstva na zajedničkim projektima:

- ✓ sustav odvodnje Pirovac-Tisno-Jezera na lokaciji Podjasenovac u naselju Jezera
- ✓ projektu "Sustav odvodnje otpadnih voda Betina – Murter"

2.3.7. Europska i međunarodna suradnja

Općina Tisno aktivan je član „**EU Charter of rural communities**“ (<http://www.europeancharter.eu/>)

„EU Charter of rural communities“ je organizacija od 28 gradova i općina sa područja cijele Europe (svaku zemlju može predstavljati samo jedan JLS), koja pružajući razne programe omogućuje bolju povezanost i suradnju među zemljama.

Gradovi prijatelji

Poveljom europskih ruralnih zajednica, od 1989. godine općine unutar zemalja EU imaju prijateljske veze.

- **općina Strzyzow - Poljska**

Povelja o suradnji između općine Tisno i Općine Strzyzow potpisana je 2010. godine. U Povelji je obuhvaćena suradnja na polju kulture i sporta, a otvorena su i vrata gospodarske suradnje kako bi gospodarstvenici obaju strana imali mogućnost direktnog kontakta. Strzyzow je grad u jugoistočnoj Poljskoj. Nalazi se 160 km jugoistočno od Krakowa te broji 8.709 stanovnika.

- **grad Ludbreg**

Grad Ludbreg i općina Tisno potpisali su povelju o prijateljstvu 2011. godine, kada je općina upisana na „krugove zemaljske“ u Ludbregu. Naime, u Ludbregu je na glavnom trgu postavljena oznaka „Centrum Mundi“ centra svijeta - mjesta koje je jednako udaljeno od Atene, Pariza i Rima.

- **grad Valpovo**

Povelja o prijateljstvu i suradnji datira od 1994. godine.

- **grad Velké Meziříčí - Češka**

Sporazum, kojim se ovaj grad i općina obvezuju razvijati uzajamne odnose s ciljem osnaživanja razumijevanja, prijateljstva, poštivanja ljudskih vrijednosti te poticanja međusobne trgovine potpisan je 2012. godine.

- **grad Caravaggio - Italija**

Povezanost grada Caravaggia i općine Tisno seže unazad gotovo tri stoljeća, kada se počela štovati Gospe od Caravaggia. No, službeni sporazum o prijateljstvu potpisan je 2012. godine. Ova povelja o prijateljstvu ima posebnu važnost jer su ove dvije lokalne samouprave veže povijest i duboke veze koje su utemeljile doseljeničke obitelji iz Italije.

- **Nanzdietschweiler - Njemačka**

Nanzdietschweiler, grad smješten nedaleko od Hamburga, s općinom Tisno njeguje prijateljske odnose od 1986. godine. Okosnica suradnje je bogata kulturno-umjetnička scena koju posjeduju obje strane, posebno naglašena kroz glazbu, tako da je od samog početka pokrenuta tradicija međusobnog posjećivanja KUD-ova. Prilikom posjeta učesnici su smješteni po obiteljima domaćina te na taj način doprinosi upoznavanju i stvaranju prijateljstava.

2.4. Demografska obilježja

2.4.1. Stanovništvo

Tablica br. 8: *Naseljenost u Šibensko-kninskoj županiji*

Ime županije	Površina, km ²	Broj stanovnika	Broj stanovnika na km ²
Šibensko-kninska	2.984	109.375	36,65

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Gledajući broj stanovnika, Šibensko-kninska županija, sa 109.375 stanovnika (prema zadnjem popisu 2011.) odnosno s 2,55% ukupnog stanovništva RH spada na 18. mjesto od dvadeset županija i grada Zagreba. S gustoćom naseljenosti od 36,65 stanovnika po km² (čak 39,06 stanovnika po km² manje nego na razini RH), ŠKŽ spada na 12. mjesto najgušće naseljene županije u RH.

Tablica br. 9: *Naseljenost u općini Tisno*

Ime općine	Površina, km ²	Broj stanovnika	Broj stanovnika na km ²
Tisno	67,03	3.094	46,16

Izvor: *UHY Savjetovanje*, prema: Državni zavod za statistiku

Prema zadnjem popisu stanovništva, 2011. općina Tisno ima 3.094 stanovnika. Prosječna gustoća naseljenosti na području općine je 46,16 stanovnika po km². U strukturi najveći broj stanovnika nalazi se na području naselja Tisno (41,6%), a najmanji na području naselja Dazlina (1,45%). U strukturi stanovništva žene čine 50,34%, što je manji postotak od onoga na županijskoj (50,99%) i na državnoj razini (51,8% žena).

Tablica br. 10: *Stanovništvo prema naseljima i spolu, popis 2011.*

Općina Tisno	sv.	3,094
	m	1,536
	ž	1,558
Betina	sv.	697
	m	344
	ž	353
Dazlina	sv.	45
	m	25
	ž	20
Dubrava kod Tisna	sv.	179
	m	89
	ž	90
Jezera	sv.	886
	m	439
	ž	447
Tisno	sv.	1,287
	m	639
	ž	648

Izvor: *UHY Savjetovanje*, prema: Državni zavod za statistiku

Tablica br. 11: *Broj stanovnika u općini Tisno od 1921.-2001.*

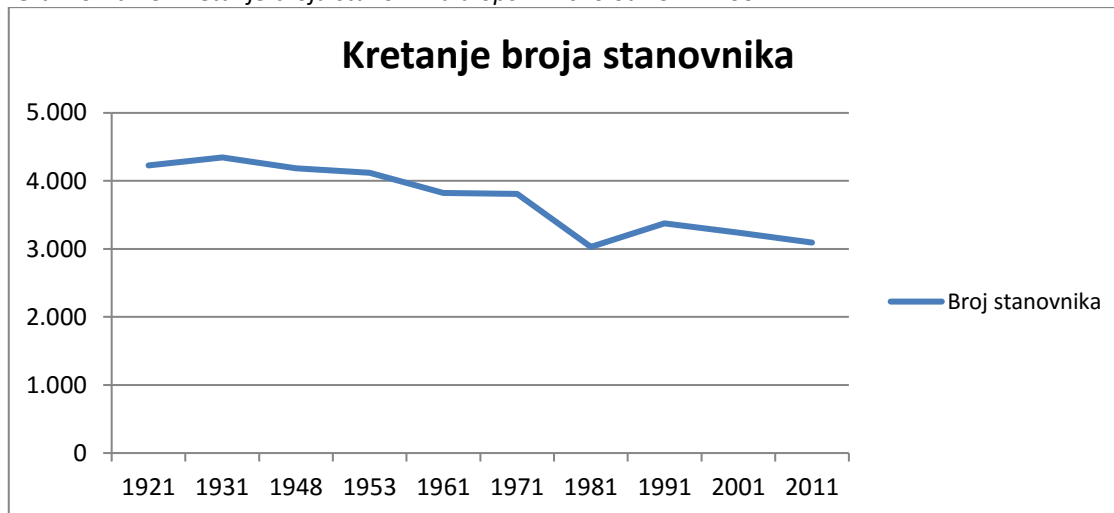
	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2001	2011
općina Tisno	4.229	4.345	4.187	4.120	3.825	3.808	3.030	3.374	3.239	3.094

Izvor: *UHY Savjetovanje*, prema: Državni zavod za statistiku

Tijekom razdoblja od 90 godina; od 1921.-2011. broj stanovnika općine smanjio se za 27%, dok se u zadnjih 10 godina smanjio za 5%. Najveće smanjenje broja stanovnika nastupilo je u 1981. godini, od kada se broj stanovnika nije značajnije povećao. Navedeno ukazuje da je osim emigracije nastupio i denatalitet koji potencira depopulaciju i onemogućava revitalizaciju domaćeg stanovništva.

Kao mogući razlozi migracija iz općine mogu se navesti: a) preraspmještaj stanovništva unutar općina migracijom iz ruralnih naselja u urbana središta u kojima su se koncentrirale propulzivne privredne aktivnosti b) otežani uvjeti zapošljavanja (problemi stanovanja, zdravstva, odgoja i obrazovanja, prometa itd. d) ratno i poratno stanje.

Grafikon br. 3: *Kretanje broja stanovnika u općini Tisno od 1921.-2001.*

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Općina Tisno, jedna je od 15 općina u Šibensko-kninskoj županiji. Prema zadnjem popisu stanovništva (2011. godine) Šibensko-kninska županija je imala ukupno 109.375 stanovnika, koji čine 2,55% od ukupnog stanovništva RH. S površinom od 2.984 km² to je 9. najveća županija po veličini površine u RH. Gustoća naseljenosti županije je prilično niska, 36,65 stanovnika po km², što je stavlja na 19. mjesto prema gustoći naseljenosti županija u RH. Manju gustoću naseljenosti imaju Karlovačka (35,55 km²) te Ličko-senjska županija (9,51 km²).

Gledajući općinu Tisno u okvirima Šibensko-kninske županije ona čini:

- ✓ 2,25 % površine Šibensko-kninske županije
- ✓ 2,83 % stanovništva Šibensko-kninske županije.

Tablica br. 12: *Stanovništvo prema starosti i spolu, popis 2011.*

	Spol	Ukupno	Starost							
			0-4	5-14	15-29	30-44	45-59	60-69	70-89	90 i više
Općina Tisno	sv.	3.094	146	231	541	526	685	383	565	17
	m	1.536	84	116	282	262	344	215	229	4
	ž	1.558	62	115	259	264	341	168	336	13
Šibensko-kninska županija	sv.	109.375	4.708	10.742	18.924	19.476	23.826	13.035	18.185	479
	m	53.596	2.422	5.518	9.688	10.055	12.214	6.29	7.301	108
	ž	55.779	2.286	5.224	9.236	9.421	11.612	6.745	10.884	371

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

U gornjoj tablici prikazana je spolno-dobna struktura stanovnika općine Tisno i Šibensko-kninske županije.

Na području općine Tisno, kao i na području cijele Šibensko-kninske županije uočavamo malu premoć ženskog stanovništva (općina - 50,36%, županija - 50,99%), od kojeg su na području općine najbrojnije žene od 70-89 godina, dok su na području županije najbrojnije one od 45-49 godina.

Ukupno gledajući, prema dobno-spolnim kategorijama, na razini općine tako i na razini županije najbrojniji su muškarci od 45-49 godina koji na razini općine čine 11,12% ukupnog stanovništva općine, a na razini županije 11,17% ukupnog stanovništva županije.

Na razini općine najmanje je muškaraca koji pripadaju skupini od 90 i više godina, koje čine 0,13% ukupnog stanovništva općine, dok je na razini županije najmanje muškaraca od 90 i više godina, koji čine 0,10% ukupnog stanovništva županije.

Prosječna starost stanovništva na području općine je 45,5 godina, što je nešto više nego na razini Šibensko-kninske županije: 44,1 godinu (žena: 45,7 - muškaraca: 42,5)².

Tablica br. 13: Demografski podaci na području Šibensko-kninske županije u razdoblju 2005.-2013.

	2005. - 2009.			2009. - 2013.		
	Živorodeni	Umrli	Prirodno kretanje	Živorodeni	Umrli	Prirodno kretanje
Tisno	126	251	-125	126	178	-52
Šibensko-kninska županija	4.778	7.374	-2.596	3.701	5.833	-2.132

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: *Strategija razvoja ljudskih potencijala Šibensko-kninske županije 2014.-2020.*

Gledajući demografske podatke općine Tisno, kao i cjelokupne Šibensko-kninske županije u razdoblju od 2005. - 2013. godine, prirodno kretanje stanovništva pokazuje izrazitu depopulaciju.

Pretpostavlja se da su glavni razlozi ovakve demografske slike nezaposlenost, recesija i sveopća društvena kriza. Ipak evidentno je da se prirodno kretanje od razdoblja 2005. - 2009. do razdoblja 2009. - 2013. približava nuli, tj. smanjuje se omjer živorođenih i umrlih osoba.

Prema podacima zavoda za statistiku, na području Šibensko-kninske županije, do izbivanja gospodarske krize 2008. godine, ŠKŽ je zahvaljujući tadašnjem gospodarskom razvoju imala pozitivni migracijski saldo, koji se najviše temelji na unutarnjoj migraciji, točnije na dolazak stanovnika iz drugih krajeva RH. U razdoblju od 2009. do 2013. godine zabilježen je negativan migracijski saldo od 3.350 stanovnika. Naime, od 2009. dolazi do promjene migracijskog trenda, prije svega zbog manjeg useljavanja, a istovremenog znatno većeg iseljavanja stanovništva u inozemstvo.

Promjena migracijskog trenda posljedica je gospodarske krize koja je započela 2008. te zahvatila cijelu RH.³

² STRATEGIJA RAZVOJA LJUDSKIH POTENCIJALA ŠIBENSKO-KNINSKE ŽUPANIJE 2014. – 2020.

³ STRATEGIJA RAZVOJA LJUDSKIH POTENCIJALA ŠIBENSKO-KNINSKE ŽUPANIJE 2014. – 2020.

Depopulacija je u cijeloj Šibensko-kninskoj županiji ostavila duboke tragove u prostoru; brojna naselja su raštrkana, što dodatno utječe na osjećaj izoliranosti i bespomoćnosti pretežito starih stanovnika koji nisu ekonomski aktivni.

Tablica br. 14: Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, popis 2011.

Spol	UK broj stan.	Od rođenja stanuju u istom naselju	Doseljeni u naselje stanovanja										
			s područja Republike Hrvatske				iz inozemstva						
			Ukupno	iz drugog naselja istog grada ili općine ¹⁾	iz drugog grada ili općine iste županije	iz druge županije	Ukupno	Bosna i Hercegovina	Njemačka	Srbija	Slovenija	Kosovo	Ostali
sv.	3.094	1.606	1.053	88	397	568	435	95	112	19	25	12	172
m	1.536	891	415	16	157	242	230	42	64	10	13	5	96
ž	1.558	715	638	72	240	326	205	53	48	9	12	7	76

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Gornja tablica prikazuje podatke o migracijskim obilježjima i spolu stanovnika općine Tisno.

Vidljivo je da 51,91% stanovništva živi na području Općine od rođenja, dok se ostalih 48,09% naknadno tijekom života doselilo u općinu.

Od ukupnog broja doseljenih na području općine 70,77% se doselilo s područja Republike Hrvatske, dok se ostalih 29,23% doselilo iz inozemstva.

Među onima koji su se doselili iz inozemstva, najbrojniji su doseljenici iz Njemačke, koji čine 25,75% doseljenika iz inozemstva.

Tablica br. 15: Stanovništvo prema narodnosti, popis 2011.

Narodnost	Broj	%
Hrvati	2.991	96,67
Albanci	21	0,68
Bošnjaci	8	0,26
Bugari	1	0,03
Crnogorci	1	0,03
Česi	2	0,06
Mađari	7	0,23
Nijemci	9	0,29
Rusi	1	0,03
Slovaci	3	0,10
Slovinci	2	0,06
Srbi	23	0,74
Talijani	5	0,16
Ostali	5	0,16

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Narodnost stanovništva općine Tisno je homogena, 96,67% stanovništva je hrvatske narodnosti. Najbrojniji nakon Hrvata su Srbi (0,74%) i Albanci (0,68%).

Tablica br. 16: *Vjerska struktura stanovnika općine Tisno, popis 2011.*

Vjerska struktura	Broj	%
Katolici	2.898	93,67
Pravoslavci	28	0,90
Protestanti	11	0,36
Ostali kršćani	2	0,06
Muslimani	17	0,55
Istočne religije	2	0,06
Ostale religije, pokreti i svjetonazori	6	0,19
Agnostici i skeptici	22	0,71
Nisu vjernici i ateisti	69	2,23
Ne izjašnjavaju se	38	1,23
Nepoznato	1	0,03

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Većina stanovništva, njih 93,67% pripada katoličkoj vjeroispovijesti.

Nakon katoličke vjeroispovijesti, najbrojniji su oni koji su se izjasnili da nisu vjernici ni ateisti, njih 2,23%, dok onih što se ne izjašnjavaju ima 1,23%. Od drugih prisutnih religija u općini, nakon katoličke vjeroispovijesti najbrojniji su stanovnici pravoslavne vjeroispovijesti, njih 0,90%.

Tablica br. 17: *Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu, popis 2011.*

Spol	UK	Bez škole	1 -3 razreda osnovne škole	4 -7 razreda osnovne škole	Osnovna škola	Srednja škola ¹⁾	Visoko obrazovanje				Nepoznato
							UK	Stručni studij ²⁾	Sveučilišni studij ³⁾	Doktorat znanosti	
sv.	2.717	38	65	317	494	1.475	327	165	159	3	1
m	1.336	15	8	73	244	831	165	89	73	3	-
ž	1.381	23	57	244	250	644	162	76	86	-	1

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Kada govorimo o stupnju obrazovanja stanovnika općine Tisno, 18,18% stanovnika ima najviše završenu osnovnu školu, 54,29% najviše završenu srednju školu dok je onih bez škole 1,4%. Stupanj visokog obrazovanja, steklo je 12% stanovnika (stručni studij, sveučilišni studij, doktorat znanosti).

Ako usporedimo obrazovnu strukturu općine, sa obrazovnom strukturom Šibensko-kninske županije, postotak stanovnika koji su najviše završili osnovnu školu ima nešto manje (17,69%) na razini županije, kao i onih koji su najviše završili srednju školu (53,65%), dok je broj onih koji imaju visoko obrazovanje nešto viši (13,21%), kao i postotak onih koji nemaju završenu školu (3,97%).

2.4.2. Stanovanje

Tablica br. 18: Broj kućanstava i broj članova kućanstva, popis 2011.

	UK	Broj članova kućanstva										Prosječan broj osoba u kućanstvu
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Broj kućanstava	1.222	371	318	224	189	83	22	10	4	-	1	2,53
Broj osoba	3.094	371	636	672	756	415	132	70	32	-	10	-

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, općina Tisno broji 1.222 kućanstava. Najbrojnija su ona sa 1 članom (30,36%), a slijede ih kućanstva sa 2 člana (26,02%).

Prosječno svako kućanstvo u općini ima 2,5 člana.

2.4.3. Tržište rada

Tablica br. 19: Radno sposobno stanovništvo općine Tisno i Šibensko-kninske županije, popis 2011.

	Spol	Radno sposobno stanovništvo (15 – 64 godine)
Općina Tisno	sv.	1.990
	m	1.029
	ž	961
Šibensko kninska županija	sv.	70.048
	m	35.819
	ž	34.229

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Na području općine Tisno 64,32% stanovništva spada u dobnu skupinu radno sposobnog stanovništva. Od toga je 51,71% radno sposobnih muškaraca te 48,29% radno sposobnih žena. Postotak radno sposobnog stanovništva i na razini županije gotovo je jednak - 64,04%, kao i postotak radno sposobnih muškaraca (51,13%) i žena (48,87%).

Tablica br. 20: *Struktura zaposlenih općine Tisno, popis 2011.*

Spol	UK	Zaposlenici	Samozaposleni			Pomažući članovi obitelji	Ostale zaposlene osobe	Nepoznato
			svega	poslodavci	osobe koje rade za vlastiti račun			
sv.	1.005	777	206	99	107	10	9	3
m	583	423	151	75	76	4	4	1
ž	422	354	55	24	31	6	5	2

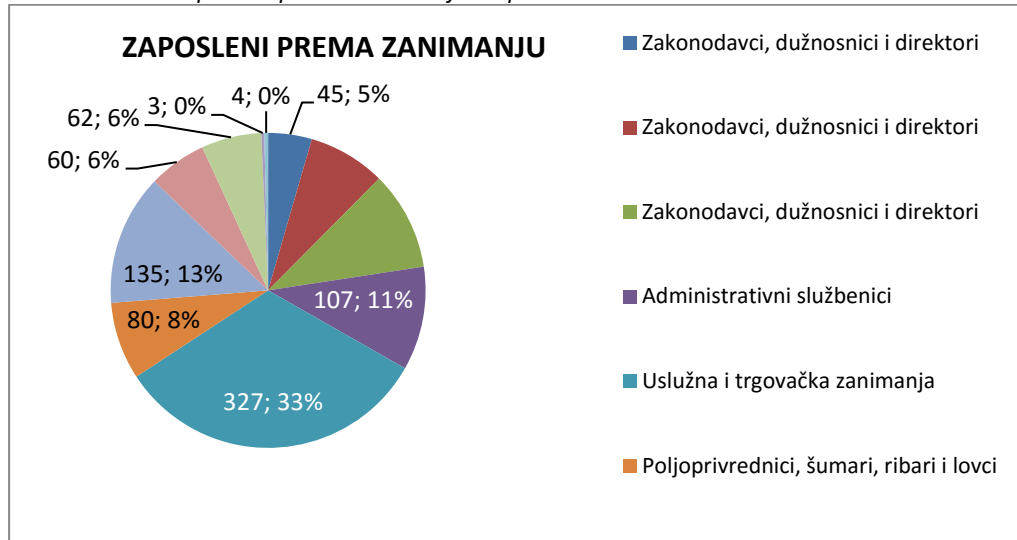
Izvor: *UHY Savjetovanje*, prema: Državni zavod za statistiku

Od ukupnog broja radno sposobnog stanovništva općine, njih 50,50% je radno aktivno. Među radno aktivnim stanovništvom prednjače muškarci, koji čine 58,01% ove skupine.

Kako možemo vidjeti iz gornje tablice, većina radno aktivnog stanovništva ima poslodavca, njih 77,31% dok je 20,50% stanovništva samozaposleno. Od ostatka radno aktivnog stanovništva, 1% su pomažući članovi obitelji, 0,90% su ostale zaposlene osobe dok je struktura ostalih 0,30% radno aktivnih osoba nepoznata. Na području ŠKŽ, tako i na području općine Tisno pojam koji je direktno vezan za kretanje na tržištu rada je turistička sezona. Turistička sezona je razdoblje najintenzivnijeg turističkog prometa na nekom području ili turističkoj destinaciji. Turistička sezona na području ŠKŽ traje tri mjeseca (lipanj, srpanj i kolovoz) i kroz to vrijeme se ostvari većina turističkog prometa. Povećanje turističkog prometa dovodi do potrebe za dodatnom radnom snagom što rezultira povećanjem aktivnosti na tržištu rada. Tako da se tijekom sezone zapošljava mnogo radne snage među kojima se nalazi velik broj žena, neobrazovanih kadrova te onih koji su dugotrajno nezaposleni. Iako je pozitivno da postoji potreba za dodatnom radnom snagom, dolazi do problema koji nastaje naglim povećanjem potrebe za radnom snagom u kratkom periodu u kojem nije moguće uvijek naći potreban broj kvalificiranih radnika za određeni posao. Tako se javlja potreba i za kadrovima iz drugih dijelova Hrvatske.

Uzimajući u obzir turističku sezonalnost tj. njenu implikaciju na kretanja na tržištu rada, možemo zaključiti da sezonski radnici prividno povećavaju stopu zaposlenosti.

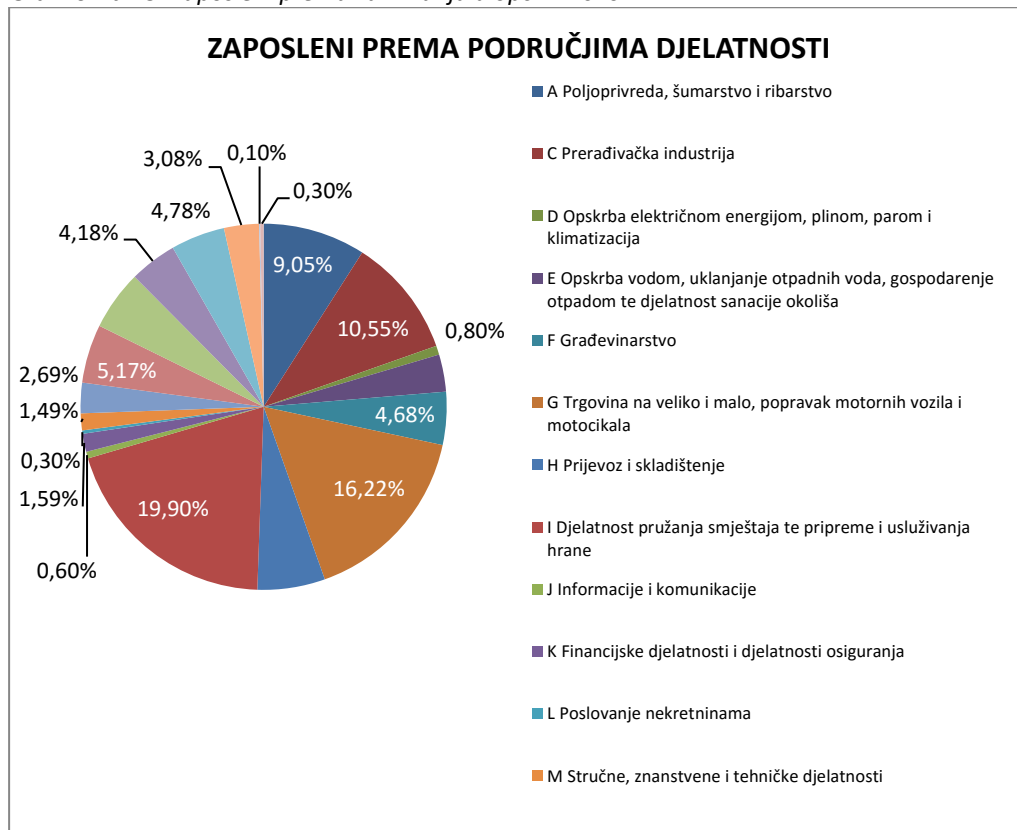
Grafikon br. 4: Zaposleni prema zanimanju u općini Tisno

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Kako vidimo iz gornjeg grafikona, gledajući prema zanimanju, najviše zaposlenih u općini Tisno je zaposleno u uslužnim i trgovačkim zanimanjima, njih 327 ili 33%. Slijede ih osobe zaposlene u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji, njih 135 ili 13,43%. Najmanje zaposlenih je u vojnim zanimanjima, njih 0,30%.

Grafikon br. 5: Zaposleni prema zanimanju u općini Tisno

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku

Gledajući zaposlene prema području zaposlenosti, najviše zaposlenih je u području pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, njih 200 ili 19,90%. Slijede ih zaposleni u trgovini na veliko i malo, njih 16,22%.

Najmanji broj zaposlenih prema području zaposlenosti je u djelatnosti kućanstava kao poslodavca, njih 0,1% ili 1 osoba. Po najmanjem broju slijedi područje poslovanja nekretninama gdje je zaposleno 0,30% osoba.

2.4.4. Nezaposlenost

Tablica br. 21: *Nezaposlenost na razini općine Tisno i na razini Šibensko-kninske županije*

	Godina				
	2010	2011	2012	2013	2014
Općina Tisno					
UK	208	209	230	234	209
M	97	81	91	103	93
Ž	111	128	139	131	116
Šibensko-kninska županija					
UK	8.424	8.155	9.020	8.974	8.202
M	3.828	3.756	4.110	4.251	3.863
Ž	4.596	4.399	4.910	4.723	4.339

Izvor: UHY savjetovanje prema: www.hzz.hr (datum posjete 23.07.2015.)

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, na području općine Tisno u 2014. godini bilo je 209 nezaposlenih osoba; od toga 93 muškarca i 116 žena. U razdoblju od 2010. - 2014. godine broj nezaposlenih se povećao tijekom 2012. godine i to za 10,58% u odnosu na 2010. godinu te 2013. godine za 12,5% u odnosu na 2010. godinu.

No, 2014. broj nezaposlenih se smanjio tako da je kada uspoređujemo sa početnom 2010. godinom broj nezaposlenih tijekom ovog razdoblja povećao za 0,48%. Na razini županije u 2014. je bilo 8.202 nezaposlenih osoba, od toga 47,1 % muškaraca i 52,90% žena. Broj nezaposlenih u promatranom razdoblju je varirao, no ne izvan očekivanih okvira.

Najveći broj nezaposlenih je zabilježen 2012., kada je bilo 9.020 nezaposlenih.

Najmanji broj nezaposlenih bio je u 2014. godini, kada se broj nezaposlenih smanjio za 2,64%. u odnosu na 2010. godinu. Uspoređujući nezaposlenost na razini općine i županije, vidimo da je zabilježen gotovo isti trend:

- ✓ godina s najviše nezaposlenih je na obje razine bila 2012.
- ✓ omjer nezaposlenih muškaraca i nezaposlenih žena je približno jednak (nezaposleni muškarci: općina - 44,50%, županija - 47,10%, nezaposlene žene: općina - 55,50%, županija - 52,90%)

2.5. Gospodarstvo

2.5.1. Opći pokazatelji

Općina Tisno pripada IV. Skupini jedinica lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 100 – 125 posto prosjeka Republike Hrvatske. Indeks razvijenosti osnovan je na primjesi.

Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i regionalne samouprave donesena je na temelju:

✓ **Zakona o regionalnom razvoju Republike Hrvatske**

Zakonom o regionalnom razvoju propisano je da se ocjenjivanje i razvrstavanje općina, gradova i županija provodi na bazi indeksa razvijenosti koji je kompozitni pokazatelj, a koji se računa kao ponderirani prosjek više osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerenja stupnja razvijenosti JLPRS.

- ✓ **Uredbe o indeksu razvijenosti** uređeni su: pokazatelji za izračun indeksa razvijenosti, izračun vrijednosti indeksa razvijenosti i udio pojedinog pokazatelja u ukupnoj vrijednosti indeksa razvijenosti i druga pitanja.

Pokazatelji za izračun indeksa razvijenosti jesu: stopa nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunski prihodi općine, grada, županije po stanovniku, opće kretanje stanovništva, stopa obrazovanosti.

Gospodarsku okosnicu područja općine Tisno čine manje tvrtke privatnog sektora, kao posljedica lokalnih inicijativa, prvenstveno zastupljene u turizmu, ugostiteljstvu, manjoj proizvodnji i pružanju raznih usluga. Gospodarske djelatnosti s najviše potencijala za razvoj na području općine su u prvom redu turizam, poljoprivreda i brodogradnja koji će biti detaljno analizirani u sljedećim poglavljima. Pored njih potencijal za razvoj imaju trgovina te razne obrtničke usluge.

Na području općine Tisno razvijale su se i djeluju društvene i druge uslužne funkcije i institucije lokalnog značenja, odnosno potrebne lokalnom stanovništvu u svakodnevnom životu, kao i drugim posjetiteljima koji tu povremeno dolaze i borave. Zato njihova mreža i pokrivenost potreba ne zadovoljava, a gravitacija je ograničena na područje ove općine, dok samo neke njezine središnje uslužne funkcije imaju šire značenje. Obrtničke usluge koje imaju potencijala za većim razvojem su klasične obrtničke uslužne tvrtke i radionice, tvrtke koje pružaju razne usluge gospodarstvu, domaćinstvima, domicilnom stanovništvu i tranzitnim putnicima, kao što je popravak automobila, uredskih strojeva, televizora i radio aparata, strojeva za domaćinstvo, pekarnica, klaonica, razni servisi i usluge, kao informatički, financijski, knjigovodstveni kao i osobne usluge: brijač, frizer, postolar, krojač, stolar i brojni drugi.

Tablica br. 22: *Top 5 poduzeća registriranih na području općine Tisno prema broju zaposlenih*

R.br.	Naziv poduzeća	Vrsta organizacije	Broj zaposlenih
1.	Brodogradilište i marina	d.o.o.	81
2.	BTP	d.d.	43
3.	Školjić	d.o.o.	40
4.	Ježinac	d.o.o.	21
5.	Ježera gradnja	d.o.o.	17

Izvor: www.boniteti.hr (datum posjete: 24.07.2015.)

Kako vidimo u gornjoj tablici, poduzeće na području općine Tisno koje zapošljava najveći broj radnika je Brodogradilište i marina d.o.o., koje je osnovano davne 1948. godine na tradiciji betinske brodogradnje u drvu koje datira iz 18. stoljeća. Djelatnosti kojima se brodogradilište bavi su: gradnja i popravak drvenih brodova, te njihovo održavanje, popravak i održavanje brodova iz čelika, aluminija i poliestera. Novi proizvod u paleti usluga i proizvoda su saonici i saonice za potreba izrade navoza na velika brodogradilišta. Nakon Brodogradilišta i marine, najviše zaposlenika ima BTP d.d. ili Betinsko turističko poduzeće, koje zapošljava 43 osobe. 40 osoba zapošljava poduzeće Školjić d.o.o. za ugostiteljstvo, turizam i trgovinu. Ježinac d.o.o. društvo za obavljanje komunalnih djelatnosti zapošljava 21 osobu, dok Ježinac gradnja d.o.o. čija je glavna djelatnost građevinski radovi niskogradnje, visokogradnje i završni radovi zapošljava 17 osoba.

Tablica br. 23: Top 5 poduzeća registriranih na području općine prema ostvarenoj dobiti u 2014.

R.br.	Naziv poduzeća	Vrsta organizacije	Neto dobit (kn)
1.	Marin	d.o.o.	484.500
2.	Prisliga	d.o.o.	472.400
3.	Ježinac	d.o.o.	445.900
4.	Ante Omnes	d.o.o.	362.200
5.	Omega-Tisno	d.o.o.	283.800

Izvor: www.boniteti.hr (datum posjete: 24.07.2015)

U gornjoj tablici prikazana su poduzeća prema visini ostvarene dobiti u 2014. godini. Najveću neto dobit od 484.500 kuna ostvarilo je poduzeće Marin d.o.o. Drugu najveću neto dobit (472.400 kuna) ostvarilo je poduzeće Prisliga d.o.o. za turizam. Dobit od 445.900 kuna ostvarilo je poduzeće Ježinac d.o.o., društvo za obavljanje komunalnih djelatnosti. Ante Omnes - poduzeće za građevni materijal, sanitarnu opremu i grijanje ostvarilo je dobit od 362.200 kuna, dok je Omega-Tisno d.o.o. čija je djelatnost organizacija izvedbe projekata za zgrade ostvarilo dobit od 283.800 kuna.

Tablica br. 24: Popis aktivnih udruga na području općine Tisno

SPORTSKE UDRUGE	
1.	MALONOGOMETNI KLUB JEZERA
2.	ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "PUNTA RATA"
3.	MALONOGOMETNI KLUB "RUDINA"
4.	ŠPORTSKO DRUŠTVO "TIŠNJANSKI MOST"
5.	MALONOGOMETNI KLUB "TIŠNJANSKA RUDINA"
6.	BICIKLISTIČKI KLUB "LEVANTE"
7.	KONJIČKI KLUB KUKURIN
8.	MALONOGOMETNI KLUB OTOK MURTER - ŠKOLA FUTSALA
9.	BOČARSKI KLUB "BETINA"
10.	VESLAČKI KLUB "TISNO" TISNO
11.	MALONOGOMETNI KLUB "DUBRAVA KT"
12.	STOLNOTENISKI KLUB "PUDARICA"
13.	KOŠARKAŠKI KLUB "RASTOVAC"
14.	VATERPOLO KLUB "TISNO"
15.	VATERPOLSKI KLUB "BRODOGRADITELJ"
16.	ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "SVETI ANDRIJA" TISNO

17.	MALONOGOMETNI KLUB "KALAFAT" BETINA
18.	ODBOJKAŠKI KLUB "TISNO"
19.	JEDRILIČARSKI KLUB "ŽAL"
20.	JEDRILIČARSKI KLUB "VENTAN"
21.	KOŠARKAŠKI KLUB "OTOK MURTER"
22.	DRUŠTVO ZA ŠPORTSKI RIBOLOV I PODVODNE AKTIVNOSTI "ARBUN" TISNO
23.	VESLAČKI KLUB "DUPIN"
24.	ŠPORTSKO RIBOLOVNO DRUŠTVO "BETINA"
25.	JEDRILIČARSKI KLUB "TISNO"
	KULTURNO- UMJETNIČKE UDRUGE
26.	UDRUGA ZA ZAŠTITU MAGARACA "EQUUS ASINUS"
27.	"DELFIN" UDRUGA ZA MEĐEUNARODNU SURADNJU I SUSRETE MLADIH TISNO - DRESDEN
28.	UDRUGA ZA KULTURU I TRADICIJU TIŠNJANSKOG KRAJA "ŽAŠĆE ME"
29.	UDRUGA ZA PROMICANJE VRIJEDNOSTI DALMATINSKE KULTURNE BAŠTINE "GOMILA"
30.	UDRUGA ZA KREATIVNI RAZVOJ "KONTRINA"
31.	KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "ZORA"
32.	KULTURNO GLAZBENO - SCENSKA UDRUGA "BEREKINI" BETINA
33.	UDRUGA ANTIFAŠISTIČKIH BORACA OPĆINE TISNO
34.	UDRUGA ZA ZAŠTITU PRIRODE I PRAVA VLASNIKA NEKRETNINA "MODRAVE MURTER-BETINA"
35.	KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "HARTIĆ" - TISNO
36.	UDRUGA "TIŠNJANSKI TOVAR" TISNO
37.	UDRUGA ULJEPŠIVAČA TIJELA "PIK AS"
38.	KLAPA "KALAFAT"
39.	UDRUGA "NOVA GENERACIJA" U LIKVIDACIJI
40.	KULTURNO-UMJETNIČKO DRUŠTVO "TRAVULIN" TISNO
41.	UDRUGA "BETINSKA GAJETA 1740"
42.	KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO "KOLEDIŠĆE" JEZERA
43.	UDRUGA HUMANITARNOG I SOCIJALNOG TURIZMA "PONTE"
44.	UDRUGA "JUŽNJE STRANE" JEZERA
	LOVAČKE UDRUGE
45.	LOVAČKO DRUŠTVO "KAMENJARKA" TISNO
	DOBROVOLJNE UDRUGE
46.	DOBROVOLJNO VATROGASNO DRUŠTVO "TISNO"

Izvor: UHY Savjetovanje prema: www.uprava.gov.hr (datum posjete: 4.08.2015.)

Na području općine djeluje 46 udruga; od čega 21 sportska udruga, 19 kulturno-umjetnička udruga, 1 lovačka te 1 dobrovoljna udruga.

2.5.2. Poslovno okruženje

2.5.2.1. Poduzetnička infrastruktura

Pod poduzetničkom infrastrukturom podrazumijevaju se zakonodavni, fizički, obrazovni i financijski sustavi koji omogućavaju provođenje poduzetničkih aktivnosti. Moguće sastavnice jedne poduzetničke infrastrukture su: poduzetničke zone, zone malog gospodarstva, poduzetnički centri i poduzetnički inkubatori.

Jedina postojeća poduzetnička infrastruktura na području općine je dio brodogradilišta u Betini - „betinski škver“ sa površinom od oko 2 hektara.

Potrebno je proširiti brodogradilišnu zonu sa pogonom za gradnju i popravak brodova, urediti luku nautičkog turizma (marinu) te zonu namijenjenu isključivo tradicijskoj brodogradnji drvenih brodova u skladu s tehnologijom neophodnom za gradnju i popravak te vrste brodova.

Cjelovita planirana poduzetnička infrastruktura veličine 40-ak hektara trenutno je u fazi geodetskog snimanja i izrade elaborata.

Na području općine postoji potreba za izgradnjom poslovne zone sa gospodarskim sadržajima (proizvodnim i uslužnim djelatnostima).

Za sada nije donesen nikakav program mjera poticanja poduzetništva. Općenito, problem razvijanja poduzetništva na prostoru općine je problem ljudskog kapitala (nedostatak ljudi).

Postojeća područja ugostiteljsko turističke namjene (izvan naselja) su:

- a) Betina-Kosirina - Veličina: 3 hektra, kapacitet: 360 kreveta
- b) Betina- Plitka Vala (Suvača) - Veličina: 11,9 hektara, kapacitet: 1.000 kreveta
- c) Tisno- Jazine (djelomično izgrađena) - Veličina: 24 hektara, kapacitet: 700 kreveta
- d) Tisno- Rastovac (djelomično izgrađena) - Veličina: 13 hektara, kapacitet: 700 kreveta
- e) Jezera-Lovišća - Veličina: 15 hektara, kapacitet: 1.472 kreveta.

Postojeće, izgrađene i djelomično izgrađene ugostiteljsko turističke zone treba prioritetno kvalitativno prestrukturirati i dograđivati.

2.5.3. Analiza izabраниh sektora

Kada govorimo o pojedinim sektorima gospodarstva, na području općine Tisno najviše potencijala za daljnji razvoj imaju brodogradnja, turizam i poljoprivreda.

2.5.3.1. Poljoprivreda

Povijesno gledano, naselje Tisno osim što je bilo razvijenije od ostalih naselja na otoku Murteru, imalo je razvijeno stočarstvo, ponajviše kozarstvo i ovčarstvo.

Na obrađenim zemljištima katastarske općine Tisno najviše je bilo maslinika i vinograda, a većina zemljišta služila je za ispašu stoke. Sredinom prošlog stoljeća, maslinovo ulje, vino, smokve i stoka bili

glavni poljoprivredni proizvodi na kojima je bio zasnovan opstanak, kako stanovnika Tisnoga, tako i cijelog otoka, a onda je s time došao i turizam.

Do danas se situacija glede poljoprivrede dosta promijenila, stoga je ona u odnosu na druge djelatnosti postala sporedna gospodarska grana za stanovnike općine Tisno.

Potencijal za razvoj poljoprivrede krije se u posebnosti prostora; dio općine je na otoku, a dio na kopnu, stoga se sam prostor po prirodnim karakteristikama i po društvenoj problematici ne može se promatrati izdvojeno već kao cjelina.

Teritorij općine Tisno obilježava raznolikost prirodnog i stvorenog ambijenta na relativno malom prostoru što je jedinstven primjer na hrvatskoj obali. Fenomen mora koji u cijelosti obuhvaća područje Općine Tisno, čini odličan preduvjet za bavljenjem ribarstvom.

Mali posjedi te dislociranost i usitnjenost parcela, jedan je od glavnih razloga niske i neefikasne poljoprivredne proizvodnje i ograničavajući čimbenik povećanja konkurentnosti u ovoj Općini.

Glavnina posjeda je u vlasništvu velikog broja malih poljoprivrednih gospodarstava koja nisu u mogućnosti ostvarivati dostatan dohodak za primjereni životni standard te potrebna sredstva za investiranje na gospodarstvu.

Velik broj malih i sitnih parcela s neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, nepostojanje tržišta (organiziranog otkupa i plasmana poljoprivrednih proizvoda), predstavlja značajnu prepreku u bavljenju poljoprivrednom proizvodnjom.

Općina Tisno, član je Lokalne akcijske grupe (LAG) „More 249“ čije je sjedište u Vodicama.

Ukupna površina LAG-a iznosi 538.08 km² i obuhvaća 51 naselje. Broj stanovništva, prema popisu stanovništva iz 2011. godine iznosi 29.064 stanovnika. Prosječna gustoća naseljenosti LAG-a iznosi 54 stanovnika na km².

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (prema zanimanju i starosti) iz 2011. godine od ukupno 1.005 zaposlenih u općini Tisno, 80 ljudi se bavi poljoprivredom, šumarstvom, ribarstvom i lovstvom. Većina ih je starosne dobi od 50 godina i više, dok je jako malo mladih ljudi uključeno u taj segment gospodarstva, što kao posljedicu ima manjak (nedostatak) poduzetničkog duha i inovativnosti.

Tip gospodarstava koji je najzastupljeniji na području Općine je obiteljsko gospodarstvo, te je prema podacima iz mjeseca listopada, Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, u Općini Tisno je upisano ukupno njih **171**.

Registriran je jedan obrt i jedno trgovačko društvo, dok ne postoji niti jedna registrirana zadruga, čiji izostanak ukazuje na čitav niz problema primarnog sektora i njegov mali značaj za socio-ekonomski status stanovništva.

Sva gospodarstva iz Upisnika u isti su upisana prema sjedištu poljoprivrednog gospodarstva, odnosno prebivalištu nositelja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva.

ARKOD sustav je nadogradnja Upisnika, te stoga niti jedan poljoprivrednik ne može ostvariti pravo na potporu Europske unije za poljoprivrednu proizvodnju ukoliko nije u njemu evidentiran.

Vrlo je učestala pojava da poljoprivrednik ima prebivalište na jednoj adresi, a zemljište koje obrađuje nalazi se izvan te lokacije, npr. nekoliko kilometara dalje.

Tablica br. 25: Vrste uporabe zemljišta u općini prema podacima ARKOD sustava, 02.10.2015.

Vrsta uporabe zemljišta	ARKOD površina (ha)	Br. ARKOD parcela
Oranica	10,13	69
Plastenik	0,14	3
Livada	8,34	28
Krški pašnjak	10,67	26
Vinograd	11,73	62
Maslinik	221,72	1.126
Voćne vrste	0,83	9
Miješani trajni nasadi	25,93	94
UKUPNO	289,48	1.417

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Nacionalnim sustavom identifikacije zemljišnih parcela, Arkodom, na području Tisnog zabilježena je vrsta uporabe zemljišta na **171** poljoprivredno gospodarstvo, a pritom treba reći da jedno poljoprivredno gospodarstvo može imati više vrsta uporabe zemljišta. Korištenje maslinika površine **221,72 m²** dominira u odnosu na korištenje drugog zemljišta, što nije neobičan podatak ako se uzme u obzir da Općina ima veliki broj zapuštenih maslina.

Prema podacima Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, tijekom 2014. godine na području općine Tisno, 73 korisnika su podnijela jedinstveni Zahtjev u sklopu kojeg su zatražili potporu sukladno Pravilniku o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja, NN (35/15). Jedinstveni Zahtjev za potporu za 2015. godinu na listu A je sadržavao: osnovne podatke o poljoprivredniku, zahtjeve za potpore, popis dodatne obavezne dokumentacije, izjave i potpis korisnika. Prema podacima iz Ministarstva poljoprivrede, u općini Tisno, točnije u Dubravi kod Tisnog, samo je jedan korisnik u prethodnoj godini dobio certifikat odnosno potvrđnicu za bavljenje ekološkom proizvodnjom.

Na području cijele općine Tisno, najrasprostranjenija je sorta masline pod nazivom Oblica, koju lokalno stanovništvo zna pod još jednim sinonimom - Orkula. Podrijetlo ove sorte nije u potpunosti razjašnjeno, te se smatra domaćom, autohtonom sortom masline jer je u većoj mjeri proširena samo u Tišnjanskom uzgojnom području. Uvrštena je na sortnu listu Republike Hrvatske, te je na popisu svjetskih sorta masline koji se vodi pri Međunarodnom vijeću za maslinovo ulje (COI) u Madridu. Oblica kao prilagodljiva sorta dobro uspijeva i na lošijim, skeletnim i plitkim tlima, te je otporna na jake udare vjetra, na hladnoću i sušu. Poseban potencijal sorte krije se u dobroj otpornosti na niske zimske temperature što omogućuje njen uzgoj u unutrašnjosti Dalmacije ili nekim hladnijim položajima obalnog dijela. Ova sorta je djelomično stranooplodna te za uspješan rod uz nju treba saditi i oprašivače, a za Oblicu su to sorte Leccino, Pendolino, Picholine, Ascolana Tenera, Drobница, Lastovka i Levantinka. Njezin najveći nedostatak je neredovita (alternativna) rodnost, te jaka osjetljivost na paunovo oko, maslinovu muhu, maslinovog moljca, svrdlaša dok je na bakterijski rak masline, srednje osjetljiva. Razvija srednje bujno stablo sa krošnjom okruglog oblika - tipa kišobrana. Razvija veliki broj listova izrazito sivo-maslinaste boje lica, i sivkasto-srebrne boje naličja. Daje plod okruglastog oblika prosječne mase oko 5 grama, a masa ploda varira u rasponu od 2.5 do 14.5 grama.

Radi svoje krupnoće ova sorta može se koristiti za zeleno i crno konzerviranje i prerađivati u ulje, a sadržaj ulja u plodu varira od 18-21% u zavisnosti od uzgojnog područja i uvjeta uzgoja. S obzirom na njenu brojnost, oblica je gospodarski najvažnija sorta masline koja zavrjeđuje proizvodnju sortnog

maslinovog ulja te ulja koje može dobiti jednu od oznaka zaštite proizvoda: izvornost, zemljopisno porijeklo ili tradicionalni ugled.

Slika br. 3: Maslinovo ulje u boci nastalo preradom ploda masline

Slika br. 4: Članovi Udruge Modrave Betina-Murter u akciji gradnje suhozida

Na području nekada najvećeg maslinika istočne obale Jadrana, Modrava koje su jedinstveni prostor između Vranskog jezera i mora, postoji između 200 i 300 000 stabala zapuštenih maslina od čega se otprilike 10% obrađuje uz samu Jadransku magistralu. Njega su kroz 18. i 19. stoljeće iskrčili stanovnici otoka Murtera prebacujući se svakodnevno gajetama iz mjesta Murter i Betina u lučice na morskoj strani Modrava. U želji i potrebi da ponovno dođu do svojih maslina i svoju baštinu predstavljaju javnosti, Murterini i Betinjani krenuli su u odlučnu kampanju uređivanja zapuštenih puteva i parcela, što je uključivalo puno zidanja i popravaka suhozida. Sve su se radnje odvijale u sklopu europskog projekta za tradicijsku baštinu Murterskog kraja - „Oživi, Održi Otok, 'očemo li?“. Udruga Argonauta je krajem rujna 2014. sa Središnjom agencijom za financiranje i ugovaranje (SAFU) potpisala ugovor za provedbu projekta „Oživljavanje lokalnih tradicijskih praksi održivog korištenja resursa otoka Murtera i njegove prirodne regije“, a sredstva su odobrena u sklopu IPA programa za realizaciju projekta. Glavni cilj projekta bilo je jačanje kapaciteta i uloge organizacija civilnog društva u održivom korištenju i zaštiti prirodne i kulturne baštine zaštićenih područja otoka Murtera i njegove prirodne regije (Nacionalni park Kornati, Park prirode Vransko jezero - Modrave i NATURA 2000 područja otoka Murtera). Aktivnosti u projektu bile su koncipirane tako da se spomenuti cilj ostvari upotrebom tradicionalnih djelatnosti poput maslinarstva, suhozidne gradnje i sl. Koordinator projekta bila je udruga Argonauta, a partneri su joj bili osim udruge Modrave Betina-Murter i JU Park prirode Vransko jezero, udruga 4 grada Dragodid iz Komiže te udruga Feniks iz Murtera. JU Nacionalni park Kornati sudjelovala je u projektu kao suradnik. Provedba aktivnosti predviđjala se u razdoblju od 18 mjeseci počevši od kraja rujna 2014. godine.

Aktivna Udruga Modrave Murter-Betina također je organizirala radionicu gradnje suhozida u uvali Kalebić na Modravama na križanju stare i nove magistrale. Sama radionica bila je sastavni dio uređenja info parka "Maslina i naš otok" koji je imao za cilj istaknuti povezanost područja Modrave s Betinom i Murterom, sufinancirali su je zaklada „Kajo Dadić“ iz Splita i općina Tisno. Ovom građanskom akcijom osim što je izgrađen suhozid, obnovljeni su stari nasadi maslina, a mladi su kroz organizirane radionice educirani o kulturološkim vrijednostima maslinika.

Vinogradarstvo je razvijenije na kopnenom dijelu Općine, u odnosu na otočni dio. Karakterizira ga rasparceliranost vinogradarskih površina što pokazuje činjenica da se najveći dio vinograda nalazi se u vlasništvu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava na više parcela, s prosječnom površinom manjom od 1 ha. Zbog mediteranske klime i bogatstva autohtonih sorti (babića, debita, plavine, lasine, maraštine), ali i uvedenih sorti (plavca malog, merlota, caberneta), koje su se dobro prilagodile uzgojnim uvjetima, na ovom području postoji potencijal za bavljenjem vinogradarstvom.

Prema Pravilniku o zemljopisnim područjima uzgoja vinove loze, Republika Hrvatska dijeli se na tri vinogradarske regije: 1. Istočna kontinentalna Hrvatska

2. Zapadna kontinentalna Hrvatska

3. Primorska Hrvatska

Vinogradarska regija Primorska Hrvatska dijeli se na nekoliko podregija, među kojima je i Sjeverna Dalmacija unutar koje se nalazi Vinogorje Šibenik (Pirovac, Tisno, Vodice, Tribunj, otok Murter, otok Žut, Kornati, Bilice, Šibenik, otok Zlarin, otok Kaprije, otok Žirje, otok Prvić i ostali otoci šibenske otočne skupine). Prema podjeli vinorodnih zona proizvodnje, područje općine Tisno nalazi se u zoni CII. Pravilnikom o nacionalnoj listi priznatih kultivara vinove loze, donesenog od strane Ministarstva poljoprivrede, za području Općine preporučava se uzgoj sljedećih kultivara: Alicante Bouschet, Babić, Cabernet franc, Cabernet sauvignon, Carignan, Chardonnay, Cinsaut, Debit, Grenache blanc, Grenache noir, Lasina, Maraština, Merlot, Mourverdre, Muškat crveni, Muškat žuti, Plavac mali crni, Plavina, Pošip bijeli, Rkaciteli, Sauvignon, Svrđlovina crna, Syrah, Trebbiano Romagnolo, Trebbiano Toscano, Trbljan, Tribidrag, Vranac, Zadarka.

Prema podacima Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju za 2014. godinu, u općini Tisno evidentirano je 8 proizvođača mošta odnosno vina sa ukupnom proizvodnjom od 94,4 hl od čega se 66,1 hl odnosilo na crno, odnosno rose vino, a 28,3 hl na bijelo vino. Prijavljena proizvodnja grožđa iznosila je 14,08 tona. Lokalni proizvođači uglavnom prodaju vino na vlastitom gospodarstvu, jer su njihove količine proizvedenog vina male i kao takve nedostatne za tržište.

Tablica br. 26: *Prijavljena proizvodnja grožđa i vina za 2014. godinu*

Općina	Grožđe(t)	Vino c/r (hl)	Vino b (hl)	Ukupno (hl)
Tisno	14,08	66,1	28,3	94,4

Izvor: *Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju*

Ne treba izostaviti unapređenje kvalitete i brendiranje lokalnih vina te njihovu ponudu na području cijelog prostora, što također može imati značajan učinak na daljnji razvoj turističke ponude prostora. Na području Općine od crnih sorata vina, koje su ujedno i autohtone, najzastupljenije su Plavina, Lasina i Babić. Također je zabilježena i sadnja Merlota, Caberneta sauvignona, te Syraha. Autohtone bijele sorte popularne na ovom području su Debiti i Maraština, ali se sade također Pošip i Pinot. Plavina crna/Plavka rasprostranjena je po cijeloj regiji Primorske Hrvatske. Vina ove sorte su kvalitetna i lagana, blagih alkohola i ujednačene kiselosti, a zbog laganih tanina prikladna za proizvodnju rose vina. Lasina crna/Vlaina najviše je raširena na Skradinskom i Drniškom području. Vina su kvalitetna, srednje jaka do jaka, sa izraženim voćnim mirisima trešnje, maline, s primjesama proljetnog livadnog cvijeća. Debit bijeli/Bilina kao udomaćena sorta rasprostranjena je na cijelo području sjeverne i srednje Dalmacije i Dalmatinske zagore. Vina su kvalitetna, svijetlije žute do slamnate boje, srednje alkoholne jakosti, te voćnog mirisa na zrelu marelicu, bananu i dunju, te se

posluhuje uz jela od bijelog mesa i ribu. Maraština bijela/Rukatac je autohtona sorta koja vjerojatno spada u skupinu Malvasija, te je zastupljena u cijeloj vinogradarskoj regiji Primorske Hrvatske. Zbog velikog udjela šećera koriti se za pravljenje desertnog vina - Prošeka. Zelenkasto žute je boje, sa prevladavajućim aromama zrelog voća i meda, a posluhuje ga se uz bijelo meso i oboritu ribu.

Podaci o broju životinja držanih na gospodarstvima u Općini Tisno u vremenskom razdoblju od 2011-2015. godine, dobiveni su od strane Hrvatske poljoprivredne agencije koja vodi Jedinostveni registar domaćih životinja. On je ustrojen u sklopu predpristupnog procesa Republike Hrvatske punopravnom članstvu u EU, a radi kvalitetnije provedbe mjera zaštite zdravlja ljudi i životinja od zaraznih i nametničkih bolesti, radi kontrole prometa životinja i radi kvalitetnije kontrole sustava potpora u stočarstvu, radi provedbe sustava ocjene kvalitete trupova i polovica na liniji klanja itd., a zapravo neprekidno traje nadograđivanje pojedinim novim informatičkim aplikacijama koje omogućavaju pristup još širem spektru informacija o pojedinim farmama, a što čini izvrsnu podlogu za utvrđivanje stanja u stočarskom sektoru RH. Svaki gospodarstvenik koji na svom posjedu drži životinju/e, dužan je to prijaviti nadležnoj Agenciji, prema Pravilniku o obveznom označavanju i registraciji goveda, koza, ovaca i svinja.

U Općini Tisno bročano su najdominantnije dvije izvorne i ujedno zaštićene vrste u Hrvatskoj - „Dalmatinske pramenke“ i „Hrvatske šarene koze“.

S obzirom da na prostoru cijele općine prevladava mediteranska klima, koju karakteriziraju vruća, suha ljeta i pro hladne, vlažne zime, prisutni su povoljni uvjeta za uzgoj pojedinih tradicijskih kultura poput: smokve, badema (bajama), maslina. Velik problem je nepostojanje adekvatnog tržišta (organizirani otkup i plasman proizvoda), stoga proizvođači svoje proizvode ne prerađuju nego prodaju direktno na vlastitom domaćinstvu ili na tržnicama kao svježe. Prekretnicu u sadnji voća i povrća, predstavlja i navodnjavanje. U općini kao i u ostatku Hrvatske ono nije zastupljeno u mjeri u kojoj bi trebalo biti, ali se ide u smjeru povećanja površina pod sustavima navodnjavanja.

U posljednje vrijeme sve se više pristupa sadnji aromatičnog i ljekovitog bilja, posebice smilja, međutim trenutno se radi o individualnim pokušajima, pa slobodno možemo reći i o eksperimentiranju sa ovom vrstom proizvodnje. Ova ljekovita i zakonom zaštićena samonikla mediteranska kultura ne zahtijeva izrazito plodnu pedološku podlogu, stoga je prigodna za kultivaciju na škrtim krškim terenima, nepovoljnim za uzgoj vinove loze i zahtjevnijih kultura. Postoji također potencijal za uzgoj lavande, kadulje, mente i vrieska. Pčelarstvo je također prisutno zanimanje na području Općine, ali ne kao u ostatku županije. Prema podacima Hrvatskog pčelarskog saveza postoje pčelari na području Dubrave kod Tisnog i Betine koji su ujedno članovi Pčelarske udruge „Pčela“ sa sjedištem u Šibeniku. Navedene djelatnosti ove Udruge su: popularizacija pčelarstva kod građana, mladeži i djece, upoznavanje članova o najnovijim dostignućima u zaštiti i uzgoju pčele, odgoj i obrazovanje članova putem tečajeva, seminara i predavanja iz djelokruga pčelarstva i pčelarskog gospodarstva i drugo utvrđeno Statutom Udruge.

Ekološka proizvodnja hrane

Na ovom području, kao i u ostatku Hrvatske, najzastupljenija je konvencionalna poljoprivreda koju odlikuje korištenje mineralnih gnojiva, agrokemikalija, te upotreba tretiranog sjemena.

Nepostojanje većih okolišnih onečišćivača (tvornica, rafinerija i drugih industrijskih pogona) predstavlja izvrstan preduvjet razvoja ekološki prihvatljive i održive poljoprivrede temeljene na konceptu uzgoja organskih proizvoda, koji općina Tisno ima. Veliki broj neobrađenih poljoprivrednih površina u općini Tisno kao i onih na kojima je pristupan ekstenzivan način poljoprivredne proizvodnje mogao bi se preusmjeriti na ekološku proizvodnju, koja bi zbog ostvarene dodane vrijednosti mogla povećati konkurentnost OPG-ova.

Razlika u pristupu u konvencionalnoj i ekološkoj poljoprivredi nalazi se u ekonomskom i tehnološkom principu. Konvencionalna poljoprivreda se fokusira na postizanje maksimalnih prinosa specifičnih kultura, a bazira se na prilično jednostavnom promišljanju: prinosi se povećavaju unošenjem tvari i uklanjanjem rizika – „štetnika“. Ovakva praksa nije opravdana jer se uništavaju proizvodne površine, ugrožava bioraznolikost, podržava štetna industrija, potiču klimatske promjene i slično. Ekološka poljoprivreda ima kompleksniji pristup koji pored same proizvodnje predstavlja i očuvanje prirodnih resursa. Pristup ekološke poljoprivrede razbija linearni proces i pretvara ga u kružni tok tvari i energije. Poljoprivrednik s tla iznosi određene proizvode, međutim kružni tok se zatvara uz pomoć kompostiranja, zelene gnojidbe odnosno gnojiva proizvedenog na samom gospodarstvu. Ekološka proizvodnja poseban je sustav održivoga gospodarstva u poljoprivredi i šumarstvu koji obuhvaća uzgoj bilja i životinja, proizvodnju hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, a uključuje sve ekološki, gospodarski i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode, zahvate i sustave, najpovoljnije koristeći plodnost tla i raspoložive vode, prirodna svojstva biljaka, životinja i krajobraza, povećanje prinosa i otpornosti biljaka pomoću prirodnih sila i zakona, uz propisanu uporabu gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i životinja, sukladno s međunarodno usvojenim normama i načelima. Ekološka proizvodnja, odnosno poljoprivreda je dugoročno etički, socijalno, zdravstveno i ekonomski prihvatljivija od konvencionalne proizvodnje.

Slika br. 5: Znak za hrvatski eko proizvod

Izvor: *Pravilnik o deklaraciji i označavanju ekoloških proizvoda*, Ministarstvo poljoprivrede

Prema popisu subjekata u ekološkoj proizvodnji koji imaju certifikat, odnosno potvrđnicu objavljenog 2013. godine od strane Ministarstva poljoprivrede, u općini Tisno registriran je jedan proizvođač ekološke hrane. Inače, certifikatom se registriranoj djelatnosti potvrđuje da su proizvodi proizvedeni sukladno zakonima i pravilnicima o ekološkoj proizvodnji, a njegovim dobivanjem, proizvođač ima pravo na korištenje znaka „ekoproizvod“. Zadnji korak je podnošenje zahtjeva za izdavanjem Rješenja o pravu korištenja znaka Ministarstvu poljoprivrede. Zahtjev za eko markicu se svake godine mora ponovo tražiti za svaki pojedini proizvod. Ekološka poljoprivreda je u potpunosti integrirana u politiku ruralnog razvoja i ima strateško dugoročno značenje za održivi razvitak hrvatskog ruralnog prostora i poljoprivrede, kao što je i navedeno u Akcijskom planu razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011. - 2016. godine.

2.5.3.2. Turizam

Turizam predstavlja ključni čimbenik razvoja općine Tisno. Geografski položaj, blaga mediteranska klima, čisto more, prirodni okoliš čine ovo područje izrazito pogodnim za razvoj raznih oblika turizma. Ovdajšnje stanovništvo najviše, gotovo isključivo se bavi turističkom djelatnošću, koja im predstavlja egzistenciju. Kao i u drugim područjima u kojima je turizam izvor prihoda, najveći problem je sezonalnost. Na području Općine razvijeni su kupališni, nautički, kulturni, socijalni i vjerski turizam. S ciljem produljenja sezone i boravka turista potrebno je razvijati i druge oblike turizma. Oblici turizma koji imaju potencijal za razvoj na ovom području su zdravstveni, sportski, gastro, robinzonski i agroturizam. Za razvoj zdravstvenog turizma značajna je uvala Makirina sa ljekovitim blatom i peloidima.

Na području općine Tisno osnovane su tri turističke zajednice: TZO Tisno, TZO Betina i TZO Jezera, temeljem čijih podataka smo dobili rezultate o turističkom prometu te o smještajnim kapacitetima.

Tablica br. 27: Dolasci i noćenja na području općine Tisno u razdoblju od 2011.-2014. godine

	2011	2012	2013	2014
DOLASCI	58.629	63.307	69.691	68.445
Domaći	7.604	6.527	6.651	6.489
Strani	51.025	56.780	63.040	61.956
NOĆENJA	515.771	545.282	615.037	602.868
Domaći	80.761	72.785	70.238	73.534
Strani	435.010	472.497	544.799	529.334

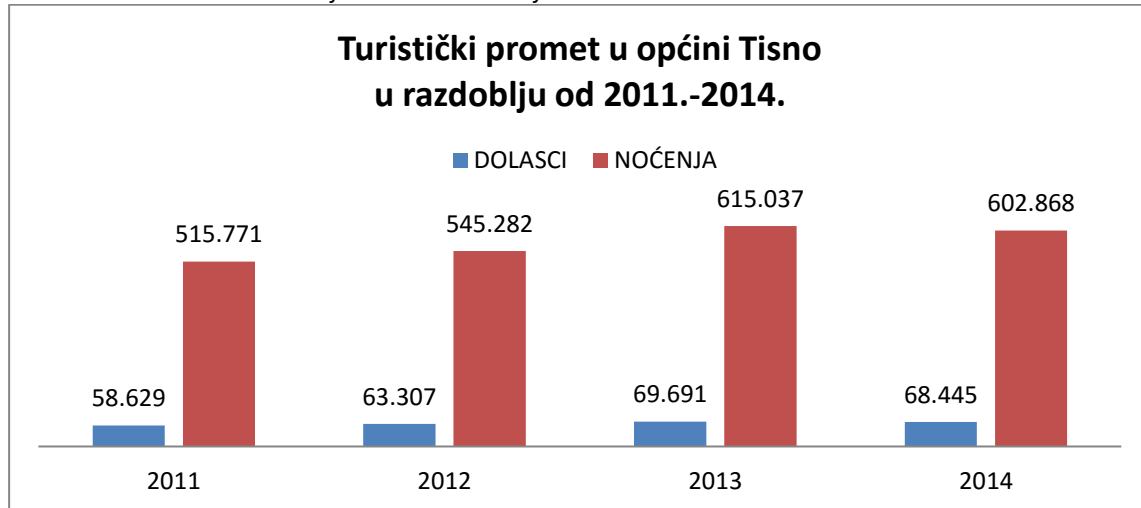
Izvor: UHY Savjetovanje prema: TZO Tisno, TZ Betina, TZ Jezera

Tijekom promatranog razdoblja od 2011. - 2014. godine na području općine Tisno prosječno je godišnje ostvareno 65.018 dolazaka, od čega 89,51% otpada na strane te 10,49 % na domaće turiste. Nadalje, prosječan broj ostvarenih noćenja tijekom promatrane 4 godine je 569.740, od kojih 86,95% otpada na strane te 13,05 % na domaće turiste. Prosječno je svaki turist ostvario 8,76 noćenja na području općine Tisno. Domaći turisti prosječno bilježe dulji boravak od stranih turista; prosječan broj ostvarenih noćenja domaćih turista je 11 dok je prosječan broj noćenja stranih turista 9, što pokazuje da domaći turisti po osobi ostvaruju prosječno 21,92% više noćenja.

Najveći broj dolazaka, kao i najveći broj noćenja ostvaren je tijekom 2013. godine, kada je ostvareno 69.691 dolazaka te 615.037 noćenja.

Najmanji broj dolazaka, kao i najmanji broj noćenja ostvaren je tijekom 2011. godine, kada je ostvareno 58.629 dolazaka te 515.771 noćenje.

Grafikon br. 6: Dolasci i noćenja turista u razdoblju od 2011.-2014.

Izvor: UHY Savjetovanje prema: TZO Tisno, TZ Betina, TZ Jezera

Kako vidimo iz tablice te grafičkog prikaza općina Tisno unazad 4 godine bilježi pozitivne turističke trendove. U razdoblju od 2011. do 2014. godine ukupan broj dolazaka povećao se za 14,35%, a broj noćenja za 14,45%. Tome su svakako pridonijele manifestacije poput The Garden Festival, Suncé Beat Festival i Stop Making Sense festivala.

Najbrojniji strani turisti su već dugi niz godina Nijemci, a prema podacima iz 2014. slijede ih turisti s područja Ujedinjenog Kraljevstva, Bosne i Hercegovine te Slovenije. Naglo povećanje dolazaka turista s područja UK nastupilo je nakon što je 2012. godine Općina Tisno postala nova destinacija The Garden Festivala.

Tablica br. 28: Popis smještajnih jedinica i smještajnih kapaciteta na području općine Tisno

Vrsta smještaja	2013.		2014.	
	Broj jedinica	Kapacitet (br. postelja)	Broj jedinica	Kapacitet (br. postelja)
Hoteli	1	100	2	136
Apartmentna naselja	2	530	2	530
Mali obiteljski hoteli	1	18	1	18
Privatni smještaj	2.314	8.161	2.393	8.450
Kampovi	18	3.923	18	3.923
UKUPNO	2.336	12.732	2.416	13.057

Izvor: UHY Savjetovanje prema: TZO Tisno, TZ Jezera, TZ Betina

Kako vidimo iz gornje tablice, broj smještajnih jedinica, na području općine Tisno povećao se za 4% u 2014. s obzirom na 2013. godinu. Sukladno tome povećao se i smještajni kapacitet općine i za 2,49%.

Najbrojnija vrsta smještaja u općini su privatni smještaji kojih je 2013. godine bilo 2.314, a 2014. godine se broj povećao na 2.393 jedinice. Sukladno tome, privatni smještaji također imaju i najveći smještajni kapacitet (broj postelja). Ukupno svi privatni smještaji u općini 2013. godine su imali kapacitet od 8.161 postelje, te u skladu sa povećanjem smještajnih jedinica tijekom 2014. godine povećao se i broj postelja na 8.450, odnosno za 3,43%.

2.5.3.3. Brodogradnja

Brodogradnja je vodeća industrijska grana na području općine. Betinsko brodogradilište, kao i marina Betina otvoreno je 1948. godine, dok tradicija betinske brodogradnje u drvu datira iz 18. stoljeća. Uz korčulansku, betinska drvena brodogradnja je najstarija. Betina je jedino brodogradilište od Trogira do Paga.

U ovom brodogradilištu izrađivali su se drveni brodovi različitih oblika i veličine. Danas brodogradilište raspolaže sa 240 komfornih vezova, te nudi usluge: a) građenja i popravljanja brodova do 800 tona nosivosti b) servisiranja i održavanja brodova, jedrilica i ostalih plovećih objekata c) gradnje i popravka drvenih brodova, te njihovo održavanje, zatim popravak i održavanje brodova iz čelika, aluminijska i poliestera.

Betinsko brodogradilište imalo je i presudnu ulogu u poslijeratnom razvitku kako općine Tisno tako i cijelog Murtera. Izvorni proizvodi i marke betinske brodogradnje koja ima status umjetničkog djela su ova plovila: gajeta, leut, ribarska kočica i turističke brodice Viking i Valceri. Veći dio njih je projektni uradak "samoukog betinskog inženjera brodogradnje" Šime Šandrića.

Duga povijest i originalnost betinske brodogradnje dobila je svoj muzej: „Muzej betinske drvene brodogradnje“ koji predstavlja spoj edukacije i promocije drvene brodogradnje te ulogu Betine u hrvatskoj baštini drvene brodogradnje.

2.5.3.4. Ribarstvo

Na prostoru Općine Tisno registrirano je dvadesetak profesionalnih ribara koji su uglavnom smješteni u mjestu Jezera, koje slovi kao tradicionalno ribarsko mjesto otoka Murtera.

2.5.3.5. Marikultura

Prostornim planom Šibensko kninske županije, kao i Planom općine Tisno, određene su povoljne zone za potrebe razvoja uzgoja ribe i školjaka na području općine Tisno i to kao inicijalna mjesta razvoja marikulture s potencijalnim kapacitetima po zonama.

U skladu s tim, Prostornim planom su naznačene potencijalne lokacije:

1. Jugo-istočno od uvale Prosika, površine 0,22 ha, postojeća koncesija, uzgoj školjaka
2. Pod Tušćicom – Pirovački zaljev, površine 0,12 ha, postojeća koncesija, uzgoj školjaka
3. Uvala Obinuš, površine 10,0 ha (300 t ribe + 100 školjakaša)
4. Otok Bisage, površine 20,0 ha (200 t ribe + 50 školjakaša)
5. Uvala Tatinja, površine 10,0 ha (200 - 250 t ribe + 100 školjakaša)

Na postojećim lokacijama (postojeća koncesija) za marikulturu moguće je povećati kapacitet uzgoja, odnosno površinu obuhvata ukoliko se praćenjem stanja okoliša na lokaciji dokaže da nema negativnog utjecaja na kvalitetu mora i morskog dna. U suprotnom je potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš kojim će se utvrditi uvjeti smještaja i maksimalni kapacitet lokacije te mjere zaštite okoliša

Prostor pod 1. i 2. je u koncesiji od strane „Agro-ribarska zadruga“, dok je za ostale lokacije koncesionar „Braniteljska zadruga orada“ isključivo za uzgoj školjaka, dok je za uzgoj ribe potrebno

izraditi studiju utjecaja na okoliš te prema njoj utvrditi moguće količine uzgoja bijele ribe (brancin, orada,).

Veliki dodatni poticaj za razvoj marikulture i ribarstva je osnivanje Lokalne akcijske grupe u ribarstvu (LAGUR) "Galeb", sa sjedištem u Tribunju, a čiji su osnivači jedinice lokalne samouprave s područja Šibensko – kninske županije:

- gradovi Vodice i Skradin te
- općine Tribunj, Tisno, Murter-Kornati i Pirovac.

LAGUR „Galeb“ koji djeluje kao udruga, provodi kontinuirano podršku, informiranje, edukacije, i savjetovanje svim zainteresiranim subjektima u području ribarstva, prerade ribe i akvakulture, dok će se samostalno prijaviti na buduće natječaje Ministarstva poljoprivrede kojima će biti osnovni cilj u prvoj fazi podizanje administrativnih kapaciteta, a u drugoj razvijanje kvalitetnih projekata kojima će biti cilj stvaranje radnih mjesta uz održivi i inkluzivni razvoj u obalnim zajednicama.

2.6. Prostorno planiranje i infrastruktura

2.6.1. Prostorno planiranje

U analizi prostornog planiranja i infrastrukture, uz informacije općinske uprave korišteni su podaci usvojenog Prostornog plana uređenja Općine Tisno s odgovarajućim izmjenama i odredbama iz 2014. godine.

Tablica br. 29: *Smještaj gospodarskih zona na području općine Tisno*

POSLOVNE ZONE (prema prostornom planu)	
Gospodarske djelatnosti u građevinskom području naselja – mješovita namjena	Na području naselja Dubrava uz koridor državne ceste (iste proizvodne djelatnosti, skladišta, servisi i usluge, suha marina sa servisom i sl.)
Gospodarske zone isključive namjene u okviru građevinskih područja naselja	1. ugostiteljsko turistička namjena – kamp na području Kučine u Jezerima 2. luka posebne namjene - brodogradilište u Betini i tradicijsko brodogradilište u Betini u predjelu Kapelice 3. zona gospodarske namjene – poslovne – pretežito trgovačke u Jezerima
Gradnja gospodarskih djelatnosti u izdvojenom građevinskom području izvan naselja	Za gospodarsku namjenu proizvodnu (I) i poslovnu (K) na području Dubrava – Kapela, s obje strane državne ceste D59 na području Kapela pretežito trgovačke (K2) u Jezerima.
Ugostiteljsko - turističke djelatnosti u izdvojenom građevinskom području	Betina (Kosirina, plitka uvala, uvala Lučica), Tisno (Jazine, Rastovac), Jezera (Lovišća, Uvala sv. Nikole)

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: prostorni plan općine Tisno

2.6.2. Prometna infrastruktura

2.6.2.1. Cestovni promet

Za potrebe odvijanja cestovnog prometa na području Općine Tisno određena je osnovna mreža javnih cesta:

- **državna cesta D8** (Jadranska turistička cesta) je nedavno rekonstruirana u ukupnoj dužini na ovom području, ali ne udovoljava položajem trase ni tehničkim elementima. Stoga bi trebalo izmjestiti postojeće trase na dijelu obilaska naselja Pirovac, te poboljšati tehničke elemente ukupne trase prometnice.

- **državna cesta D121** na trasi Murter - Tisno – koju je potrebno izmjestiti na dijelu uvale Makirina radi zaštite nalazišta peloida, uz poboljšanje tehničkih elemenata ceste na ukupnoj dužini.

- **državna cesta D121** (Murter - križanje D8 i D59)

- **državna cesta D59 (čista Mala) - Dazlina – Kapela (D8)** - na kojoj je potrebno osigurati bolje tehničke elemente.

- **križanje državne ceste D8 i državnih cesta D121 i D59** je nedavno rekonstruirano izvedbom kružnog toka.

- **cestovna mreža u naseljima**, u pravilu, ne udovoljava potrebama; bilo razvijenošću mreže bilo tehničkim elementima trase i poprečnih profila. Uz glavne ulice naselja je potrebno osigurati pješačke pločnike, barem s jedne strane ulice.

- **gospodarski (protupožarni), rekreacijski i turistički putovi i staze** nisu posebno naznačeni na grafičkim priložima. Te trase čine gustu mrežu na otoku Murteru, Modravama i drugim područjima. Potrebno je održavati te trase, popravljati suhozide, kao specifičnu turističku ponudu područja (pješačke trase, biciklističke trase, trase za jahanje i sl.).

- **parkirališta** je potrebno organizirati kao javne površine u naseljima, a na građevnoj čestici u skladu s namjenom i kapacitetom planiranih sadržaja.

Najznačajnije realizirane investicije:

- ✓ Rekonstrukcija križanja (rotor) Kapela (jadranska magistrala - državna cesta Dubrava - otok Murter)
- ✓ Državna cesta kroz Dubravu do križanja na Kapeli
- ✓ Rekonstrukcija državne ceste kroz Tisno na predjelu Brošćica

Javni cestovni promet

Stanje javnog prometa udovoljava potrebama stanovništva općine. Prijevoz većinom organiziraju privatna autobusna poduzeća koja su dobila koncesiju. Putovanja do gradova su organizirana na način da se stajališni punktovi dogovaraju sa putnicima. Za školarce je organiziran prijevoz dva puta dnevno.

2.6.2.2. Brodski promet

Međunarodni plovni put ima ishodište u Šibeniku. Unutarnji plovni put povezuje luke Tisno, Jezera i Betina te područje i luke izvan područja općine Tisno. Unutar lučkog područja naselja Betina, Jezera i Tisno moguć je smještaj luke otvorene za javni promet u sklopu kojih će se osigurati potreban broj komunalnih vezova kao i prostor za prihvat plovila u tranzitu.

a) LUKE OTVORENE ZA JAVNI PROMET

- lokalni značaj

Betina

Jezera

Tisno

b) LUKE POSEBNE NAMJENE

- luke nautičkog turizma - marine

Postojeće luke nautičkog turizma – marine, županijskog značaja, izgrađene su u Betini kapaciteta maksimalno 240 vezova i u Jezerima kapaciteta 200 vezova.

-brodogradilišne luke

Betina, Betina – Kapelica

2.6.3. Vodoopskrba i odvodnja

Vodoopskrbni sustav na području općine svojim kapacitetom ne zadovoljava potrebe stanovništva. Na području naselja Prosika nema izgrađene vodovodne mreže.

- ✓ Najznačajniji vodotoci u općini su kanal Prosika i odvodni kanal polja Dazlina.
- ✓ U naselju Dubrava nalazi se centralni vod od odvodnje.
- ✓ U zadnjih 5 godina napravljena je rekonstrukcija i proširenje **vodovodne** mreže u dužini preko 5 km u naseljima Betina, Jezera, Tisno i Dubrava.

Značajna dva projekta:

Odvodnja: Zajednički projekt izgradnje sustava Betina-Murter predviđa razdjelni sustav s uređajem za pročišćavanje i ispuštom u more kroz podmorski ispust dug 1.200 m. Oborinske vode ispuštale bi se kroz kraće (otvorene ili zatvorene) kanale izravno u more. Projekt je započet kreditom Svjetske banke i Hrvatskih voda, a nastavlja se u 2016. godini kroz EU financiranje. U tijeku je rješavanje imovinsko -pravnih odnosa.

Drugi projekt odvodnje je u izradi dokumentacije za financiranje iz EU fondova zajedno sa općinom Pirovac. Trasa je Pirovac-Tisno-Jezera. Projekt obuhvaća naselja u zaleđu općine Pirovac, Kašić i Putičanje, i zaseoke Slakovac i Škriline. U općinama Tisno, Pirovac i Murter turistički sadržaji (marine, kampovi i odmarališta) posjeduju lokalne sustave odvodnje kojima se otpadne vode ispuštaju u more nakon neodgovarajućeg prethodnog pročišćavanja i kroz neodgovarajuće podmorske ispuste (relativno blizu obale u poluzatvoreni akvatorij), prije priključenja na planirani kanalizacijski sustav. Kvaliteta otpadnih voda tih objekata morat će biti dovedena na razinu koja dopušta njihovo puštanje u uređaj za pročišćavanje prije priključenja na planirani kanalizacijski sustav. Najveći dio objekata posjeduje crne jame, a nešto manji dio septičke jame (obveza i način njihove izgradnje propisani su prostornim planovima), što ljeti tijekom turističke sezone, zbog širenja neugodnih mirisa, predstavlja veliki problem. Nakon izgradnje sustava javne odvodnje sve građevine bit će priključene na njega. Očekivani početak radova je kraj 2016.⁴ godine.

2.6.4. Zaštita okoliša

2.6.4.1. Upravljanje i odlaganje otpada

Gospodarenjem komunalnog otpada, očuvanjem i unapređenjem stanja u okolišu na području Općine bavi se komunalno društvo Ježinac d.o.o.

Uz potporu Ministarstva zaštite okoliša, financijsku pomoć FZOIE, Općina Tisno, kao nastavak aktivnosti započetih prema „Planu gospodarenja otpadom za Općinu Tisno 2010.-2018.“ formirala je eko dvorište za razdvajanje i baliranje otpada za reciklažu. Eko dvorište je smješteno u Dazlini u dvorištu i zgradi stare škole, na terenu površine od 1.800 m². Dvorište i navedeni poslovi su dio Plana kojim će se znatno smanjiti pritisak na regionalni centar za trajno zbrinjavanje otpada uz istovremeno smanjivanje troškova njegovog zbrinjavanja.

U srpnju 2012. godine u promet je pušten sustav od 19 „zelenih“ otoka. Radi se o sustavu podzemno-nadzemnih kontejnera namijenjenih za komunalni otpad, papir i plastičnu-metalnu ambalažu čijom ugradnjom su uklonjeni klasični kontejneri. Za provođenje ove, prve faze, Plana gospodarenja otpadom 2010. - 2018. Općina Tisno je uložila oko 1,5 mil. kuna. Program je prepoznat od strane Fonda za zaštitu okoliša, kao kvalitetan i perspektivan, te je Fond u tom smislu osigurao 60% sredstava za njegovo provođenje.

Puštanje u promet zelenih otoka za komunalni otpad, podjela reciklažnih kanti sa obvezom selektiranja otpada za stanovništvo, te otvaranje reciklažnog dvorišta projekt je koji Općinu Tisno svrstava u lokalne samouprave u RH koje su prepoznale važnost selektiranja otpada i očuvanja okoliša.

Ipak, postoji potreba za izgradnjom centra za zbrinjavanje otpada, te za potpunim uklanjanjem „divljih“ deponija te njihovih izrazito nepovoljnih utjecaja na okoliš.

2.6.4.2. Ostali aspekti zaštite okoliša

S obzirom na karakteristike područja općine i antropogene utjecaje, najugroženiji dijelovi na području Općine su: obalno more Pirovačkog zaljeva i šumske i ostale zelene površine ugrožene od požara.

⁴ Razvojna strategija ŠKŽ

Zaštita mora i tla - Da bi se zaštitilo more i tlo od zagađivanja, svi javni i privredni objekti moraju imati internu kanalizaciju izgrađenu i održavanu na način da sakupe svu vodu iz svog kruga, pročiste je do propisanog sastava prije upuštanja u javnu kanalizaciju, te eliminiraju razlijevanje vode po okolnoj površini.

Zaštita poljoprivrednog zemljišta od onečišćavanja provodi se zabranom, ograničavanjem i sprečavanjem od direktnog unošenja te unošenja vodom i zrakom štetnih tvari i poduzimanjem drugih mjera za očuvanje i poboljšanje njegove plodnosti.

Zaštite tla od fertilnih sredstava - Neophodno je uspostaviti i vršiti mjerenja i ispitivanja uzoraka zemljišta radi poduzimanja potrebnih mjera preventive i sanacije te definiranja zona zasićenosti.

Problem buke na područje općine Tisno javlja se uz ugostiteljske objekte uglavnom na obalnim naseljima. Uz primjenu normativa i standarda glede dozvoljenih emisija buke, efekte buke potrebno je svesti na minimum.

Zaštita od požara - Zaštita područja ugroženih od požara potrebno je zaštititi na način da se predvidi izvedba vatroobrambenih procedura najmanje širine koja je dvostruko veća od prosječne visine vegetacije.

Na području općine Tisno postoje prirodne vrijednosti koje su: zaštićene Zakonom o zaštiti prirode, prirodne vrijednosti koje se predlažu za zaštitu u smislu Zakona o zaštiti prirode te prirodne vrijednosti koje se štite Prostornim planom.

1. Prirodne vrijednosti zaštićene Zakonom o zaštiti prirode:

Park prirode Vransko jezero

Vransko jezero je primjer gotovo netaknutih prirodnih staništa ptica vodarica, sa izvorima pitke vode te područje osebujnih specifičnosti i bioraznolikosti. Jezero te njegovo priobalje 1999. godine proglašeno je parkom prirode. Sa površinom od 30,7 km² najveće je jezero u Hrvatskoj. Jedan manji dio tog područja nalazi se na području Općine Tisno. Dominantna karakteristika Parka je posebni ornitološki rezervat koji je zbog svoje očuvanosti velikog trščaka na SZ dijelu jezera kao rijetkog močvarnog sustava, velike bioraznolikosti, izuzetne znanstvene i ekološke vrijednosti još 1983. godine dobio taj status te je uvršten u listu važnih ornitoloških područja u Europi (Important Bird Areas in Europe).

Slika br. 6: *Vransko jezero*

Izvor: TZ Biograd, <http://www.tzg-biograd.hr/hr/56/pp-vransko-jezero> (datum posjete: 08.10.2015.)

Neke od posebnosti Parka su: najveće jezero u Hrvatskoj, jedina veća močvara u mediteranskom dijelu Hrvatske, posebni ornitološki rezervat, stanište četiri vrste ptica ugroženih na Europskoj razini, stanište sedam vrsta ptica ugroženih na nacionalnom nivou, najveća gnijezdeća populacija Malog vranca u Hrvatskoj, jedino gnjezdilište u mediteranskoj Hrvatskoj za Čaplju dangubu, Veliku bijelu čaplju, Malu bijelu čaplju, Malog vranca, obitavanje vrsta uključenih u konvenciju o migratornim vrstama (Bonnska konvencija), “hot spot” područje – vrlo velika raznolikost ornitofaune (251 vrsta, 102 vrste gnjezdarica), broj vodarica na zimovanju preko 100.000 jedinki, bogata povijest (prvi nalazi datiraju još 2.000 godina prije Krista).⁵

Zaštita područja Parka prirode Vransko jezero propisana je Pravilnikom o unutarnjem redu Parka prirode, godišnjim programom zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja Parka prirode te Prostornim planom područja posebnih obilježja.

2. Prirodne vrijednosti koje se predlažu za zaštitu u smislu Zakona o zaštiti prirode:

Spomenik prirode - Makirina - Ivinj

Područje Makirina - Ivinj određeno je kao područje za istraživanje i moguću eksploataciju u svrhu iskorištavanja peloida. Peloid je ljekoviti mulj koji se može odrediti kao rahli, nevezani, vlažni i sitnozrnati sediment, nastao složenim geološkim zbivanjima i prirodnim procesima razgradnje organskih i neorganskih sastojaka. Peloid u uvali Makirina se razlikuje od ostalih jadranskih peloida po potpunoj odsutnosti patogenih bakterija i drugim povoljnijim odlikama. To je peloid morsko-limansko-solanskog tipa. Ljekovito blato peloid temelj je za razvoj zdravstvenog turizma. Njegov učinak blagotvoran je za razne vrste bolesti kostiju, mišića i zglobova.

3. Prirodne vrijednosti koje se štite Prostornim planom:

Područje modravsko - pirovačkog Kanala s Prosikom

Zaštita kanala obuhvaća zaštitu morskog areala i podmorja na temelju istraživanja kao osobitog područja mrjestilišta ribe i nastambe školjaka i drugih morskih organizama. Stručnom elaboracijom se mogu utvrditi uvjeti za sportski ribolov, rekreaciju, kupanje, postavljenje brakova, marikulturu i dr. Temeljeni uvjet zaštite jest očuvanje čistoće mora, odnosno prioritetna izgradnja kanalizacijskog sustava s pročišćavanjem, posebno susjednog Pirovca.

Prostorno estetski elementi

Brojni vidikovci na prostoru Općine predstavljaju važne točke s kojih se pružaju pogledi na razna područja Općine.

1. Vidikovac Gradina (vrh brda Gradina, Tisno)
2. Vidikovac Gračina (vrh brda Gračina, Tisno)
3. Vidikovac uz svetište Gospe od Karavaja (Tisno)
4. Vidikovac Jasenovac (iznad uvale Kosirina)

⁵ <http://www.pp-vransko-jezero.hr>

Prirodna baština – Natura 2000

Ekološka mreža Republike Hrvatske, proglašena Uredbom o ekološkoj mreži (NN 124/2013), predstavlja područja ekološke mreže Europske unije Natura 2000.

Ekološku mrežu RH (mrežu Natura 2000) prema članku 6. Uredbe o ekološkoj mreži čine:

- područja očuvanja značajna za ptice - POP (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti) i
- područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove - POVS (područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju)⁶.

Na području Općine Tisno postoji po jedno tzv. POVS i jedno POP područje koja se navode u nastavku (kod i naziv lokaliteta)⁷, te prikaz na slici:

POVS područje:

- HR2000788 Uvala Makirina 1
- HR2001050 Murter
- HR3000455 Murterski kanal
- HR3000086 Uvala Makirina
- HR2001361 Ravni kotari
- HR5000025 Vransko jezero i Jasen

POP područje:

- HR1000024 Ravni kotari
- HR1000025 Vransko jezero i Jasen

2.6.5. Energetski sustavi

Na području općine iskoristivost alternativnih izvora energije je vrlo niska. Osim malog broja solarnih panela ne koristi se nikakvi drugi alternativni oblik obnovljive energije. Zbog relativno visoke cijene ni u turističkoj infrastrukturi nema ugrađenih solarnih panela, kao ni drugih alternativnih izvora energije.

⁶ <http://www.bioportal.hr/node/22>

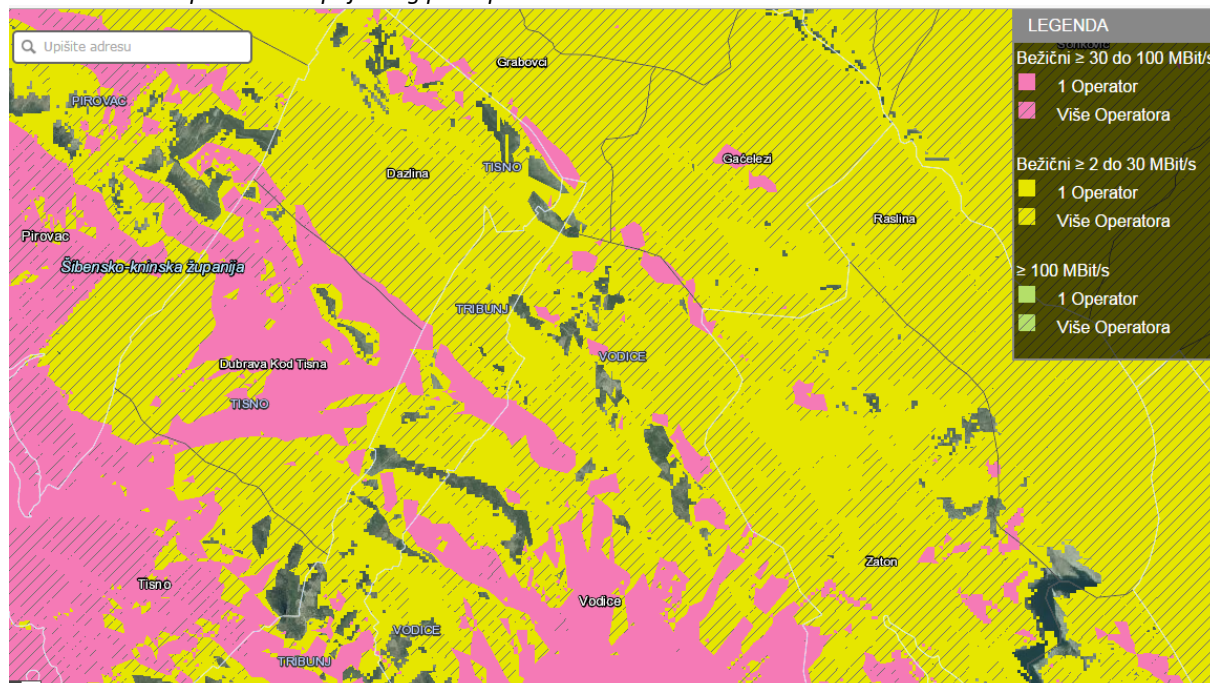
⁷ UHY Savjetovanje, prema: <http://www.bioportal.hr/gis/>, datum pristupa: 29.4.2016.

2.6.6. ICT

Sadašnji telekomunikacijski i elektronički komunikacijski sustav zasniva se na radio relejnim postajama Raduč i Gračina. Potrebno je izgraditi i proširiti postojeće telekomunikacijske, elektroničke i komunikacijske sustave (mjesne mreže i spojne putove). Postoji potreba za izgradnjom i rekonstrukcijom elektroničke, komunikacijske i infrastrukture u skladu s potrebama i tehnološkim dostignućima. Na brdu Gračina nalazi se TV odašiljač koji se može rekonstruirati u skladu s potrebama i tehnološkim dostignućima.

Postojeća Internet veza na području Općine nije u skladu s potrebama i kapacitetima. Od svih naselja u Općini, samo naselje Betina ima postavljenu Internet vezu. Naselje Tisno je povezano komunikacijskom linijom propusnosti 100Mb/s. Tijekom sezone, kada se na području Općine nalazi veći broj ljudi nego tijekom ostatka godine, dolazi do problema.

Slika br. 7: Dostupnost širokopojasnog pristupa

Izvor: <http://www.hakom.hr/> (datum posjete: 18.12.2015.)

Ovakav prikaz obuhvaća područja prikazana različitim bojama, za koja operatori imaju mogućnost pružanja širokopojasnog pristupa internetu pristupnim brzinama od 2 do 30 Mbit/s, od 30 do 100 Mbit/s i većim od 100 Mbit/s putem vlastite infrastrukture, odnosno područja na kojima pojedini operatori mogu u kratkom roku i bez značajnijih ulaganja spojiti korisnike na vlastitu pristupnu širokopojasnu infrastrukturu.

2.6.7. Društvena infrastruktura

2.6.7.1. Odgoj i školstvo

Na području općine organizirane su po naseljima podružnice dječjeg vrtića "Vrapčić" i to na 3 lokacije:

1. U naselju Jezera: DV "Ribica"

- ✓ Poludnevni boravak, 22 djece u 3 skupine u dobi od 3-7 godina.

2. U naselju Betina: DV "Školjkica"

- ✓ Poludnevni boravak, 30 djece u dvije skupine u dobi od 3-7 godina.

3. U naselju Tisno: DV „Spuzvica“ - Tisno

- ✓ Poludnevni boravak, 22 djece u dobi od 3-7 godina
- ✓ Cjelodnevni boravak, 20 djece u dobi od 3-7 godina
- ✓ Jaslice, 12 djece u odbi od 1-3 godine

U području osnovnoškolskog obrazovanja, u općini djeluje Osnovna škola „Vjekoslav Kaleb“, koja obuhvaća područja mjesta Tisno, Jezera, Dubrava kod Tisnoga, Dazlina te naselje Ivinj. Školu pohađa ukupno 134 učenika.

Tablica br. 30: Broj učenika Osnovne škole „Vjekoslav Kaleb“, 2014.

Broj učenika		Broj razrednih odjela	
1.-4.razred	64	1.-4.razred	7
5.-8. razred	70	5.-8. razred	5
UK:	134	UK:	12

Izvor: UHY Savjetovanje prema: <http://os-tisno.skole.hr/skola> (datum posjete: 3.08.2015.)

Tablica br. 31: Broj djelatnika Osnovne škole „Vjekoslav Kaleb“, 2014.

Djelatnici	Broj
učitelja razredne nastave:	7
učitelja predmetne nastave:	18
stručnih suradnika:	7
ostalih djelatnika:	6
UK	38

Izvor: UHY Savjetovanje prema: <http://os-tisno.skole.hr/skola> (datum posjete: 3.08.2015.)

Osnovna škola „Vjekoslav Kaleb“ zapošljava 38 djelatnika, od toga 25 učitelja, 7 stručnih suradnika te 6 ostalih djelatnika.

2.6.7.2. Zdravstvo i socijalna skrb

U svrhu zdravstvene i socijalne skrbi na području općine nalaze se:

Ispostava hitne medicine - U sklopu općinske ambulante s radom je započela ispostava hitne medicine za područje općina Murter, Tisno i Pirovac. Služba radi 24 sata dnevno sve dane u godini. Za specijalističku zdravstvenu skrb stanovništvo odlazi u opću bolnicu Šibenik.

Dom za starije osobe (cca 400 m²) za 20 štićenika.

Općina pruža 5 oblika socijalne pomoći:

- ✓ mjesečno sufinanciranje troškova stanovanja
- ✓ stipendije studentima i učenicima
- ✓ sufinanciranje prijevoza učenicima

- ✓ financiranje ogrijeva
- ✓ jednokratne pomoći u naturi – paketi

2.6.7.3. Kultura

Materijalna kulturna baština

Na području općine Tisno definirane su dvije ruralne povijesne cjeline: Tisno i Betina. Tipologija arhitekture, tradicijski materijal iz kojega su građevine izgrađene te tradicionalne funkcije objekata (stanovanje i gospodarstvo) ove cjeline su od posebne važnosti kao svjedoci i orijentiri u prostoru i vremenu. U sklopu ovih naselja nalaze se civilne građevine te arheološki lokaliteti koji predstavljaju vrijednu materijalnu kulturnu baštinu ovog područja.

Za prostor općine Tisno od posebnog značaja je sljedeća materijalna kulturna baština:

1. Kompleks antičke, starokršćanske i srednjovjekovne arhitekture uz crkvu sv. Martina na Ivinju. Istraživanja antičkog i starokršćanskog kompleksa uz crkvu sv. Martina na Ivinju rezultirali su pronalaskom ostataka villae rusticae iz 1. stoljeća i starokršćanske bazilike iz druge polovice 5. stoljeća. Ovako vrijedni nalazi bi svakako trebali biti prezentirani i uključeni u turističku ponudu. Također, od svih pronađenih artefakata u Tisnom bi se trebala složiti kulturno povijesna zbirka dostupna javnosti.

Slika br. 8: Srednjovjekovna arhitektura uz crkvu sv. Martina na Ivinju

Izvor: TZO Tisno <http://www.tz-tisno.hr/stories/galerijapovijesnispomenci> (datum posjete: 09.10.2015.)

2. Ostaci villae rusticae na Pačipolju, Puntici i Jazinama. Ostaci villae rusticae na Pačipolju nalaze se su u sklopu autokampa. Do sada je istražen jedan dio villae te su zidovi djelomično konsolidirani. Za turističku promidžbu ovog lokaliteta trebalo bi nastaviti istraživanja te izraditi projekt prezentacije villae.

3. Tišnjanski most - stari most u Tisnom koji spaja otok Murter s kopnom, sagrađen je početkom 18. stoljeća, a 1968. godine zamijenjen je pokretnim mostom koji je do danas više puta renoviran. Nekada se most otvarao tako što se micao u stranu, na ručni pogon. Najčešća prometala bili su

magarci koji su se često bojali proći jer se u procjepu od dasaka vidjelo more. Ovaj most je jedina poveznica otoka Murtera s kopnom.

Slika br. 9: *Tišnjanski most nekada*

Slika br. 10: *Tišnjanski most danas*

Izvor: TZO Tisno <http://www.tz-tisno.hr/stories/galerijapovijesnispomenci> (datum posjete: 09.10.2015.)

4. Župna crkva Sv. Duha je najstarija crkva u mjestu, sagrađena u 16. stoljeću, te obnovljena u 17. stoljeću u baroknom stilu. Najposebniji dio crkve je Kip Bogorodice na oltaru (11./12.st.), koji je jedinstven u Europi jer je unikatno obložen srebrom i zlatom. Danas se taj kip izlaže na izložbama diljem svijeta.

Slika br. 11: *Župna crkva sv. Duh*

Izvor: TZO Tisno <http://www.tz-tisno.hr/stories/galerijapovijesnispomenci>(datum posjete: 09.10.2015.)

5. Tišnjanske palače - U Tisno su se tijekom 18. stoljeća doselile bogate obitelji iz Italije te je iz tog vremena ostalo je 11 vila. Neke od njih su: kuća obitelji Gelpi (18.st.), kuća obitelji Banchetti (18.st.), kuća obitelji Kaleb (19.st.), Villa Mazzura (19.st.) i Palača Katunarić (u njoj je danas smještena uprava Općine Tisno), Villa Meštrov (u kojoj je danas smještena ljekarna). Nedavno je vrt Ville Meštrov pretvoren u barokni park.

6. Crkva sv. Roka nalazi se na obalnom dijelu nazvanom Rat. Izgrađena je u 17. stoljeću. Za ovu crkvu vežu se 2 dva zavjetna dana: prvi zavjetni dan koji se slavi 7. siječnja i drugi zavjetni dan 27. siječnja (na taj dan je 1691. godine prestala harati kuga u Tisnom).

7. Crkva sv. Andrije (10m×6,30m) sagrađena je 1606. godine. Nalazi se na istoimenom brdu s južne strane otočnog dijela mjesta. Na oltaru je svečeva slika s potpisom Ant. Alborghetti Dilettante iz

1878. godine. Imovinu ove crkve oduzela je francuska vlada 1809. godine. Crkva je obnovljena i renoviran joj je krov.

Popis spomenika kulture:

I ARHEOLOŠKI SPOMENICI

1. Gradina Betina
2. Gradina Zibonga Dazlina
3. Muića vijenac Dazlina
4. Pačipolje Betina
5. Podjasenovac Jezera
6. Sustipan
7. Jazine Tisno
8. Puntica Tisno
9. Crkva sv. Martina Ivinj
10. Dazlina Dazlina
11. Crkva sv. Martina Ivinj
12. Dazlina Dazlina

II REGISTRIRANI POJEDINAČNI SPOMENICI KULTURE

1. Crkva sv. Frane Betina
2. Crkva sv. Nikola Jezera
3. Crkva sv. Konstancija Jezera
4. Crkva sv. Roka Jezera
5. Crkva sv. Ivana Trogirskog Jezera
6. Crkva Gospe od Zdravlja Jezera
7. Crkva sv. Nikole Uvala sv. Nikola, Jezera
7. Crkva sv. Duh Tisno
8. Crkva sv. Roka Tisno
9. Crkva sv. Andrije Tisno
10. Crkva Gospe od Karavaja Tisno
11. Zgrada općine Tisno
12. Kuća Banchetti Tisno
13. Kuća Gelpi Tisno
14. Kuća Alborghetti Tisno
15. Kuća Denari (ljekarna) Tisno
16. Kuća Obratov Tisno
17. Vila Mazzura Tisno
18. Ljetnikovac Banchetti Tisno - Rastovice
19. Crkva sv. Martina Ivinj
20. Crkva sv. Ilije Dazlina

III REGISTRIRANE POVIJESNE URBANISTIČKE CJELINE

1. Povijesna jezgra Tisno
2. Povijesna jezgra Betina

Na sve navedene registrirane i evidentirane spomenike kulture primjenjuje se prvi stupanj zaštite koji obvezuje na njihovu potpunu zaštitu.

Nematerijalna kulturna baština

Kao dio nematerijalne kulturne baštine na području Općine Tisno spadaju:

Tradicijska umijeća i obrti.

- ✓ **Betinsko umijeće gradnje gajete, leuta, ribarske kočice i turističke brodice Viking i Valceri.** Tradicija betinske brodogradnje u drvu datira iz 18. stoljeća. Uz korčulansku, betinska drvena brodogradnja je najstarija.

Slika br. 12: *Tradicionalna betinska brodogradnja* Slika br. 13: *Primjer današnje gajete*

Izvor: www.sibenik.in (datum posjete: 09.10.2015.)

Izvor: <http://www.betinskagajeta1740.hr/> (datum posjete: 09.10.2015.)

Kulturni događaji

Svake godine u općini Tisno organiziraju se razna događanja poput:

- ✓ **Štovanje Gospe od Karavaja** koje je započelo je u Italiji 1432. godine. Mnoge su se talijanske obitelji tijekom 17. i 18. stoljeća iz okolice Bergama doselile u Tisno. Među doseljenim obiteljima bila je i obitelj Gelpi koja je, štujući Gospu, sa sobom donijela njezinu sliku te sagradila malu kapelicu na brdu Brošćica iznad Tisnoga gdje se još uvijek čuva slika s natpisom: "Mnogo cijenjena slika sa nekim čudesima Blažene Djevice Marije od Karavađa gdje se ukazala 1432. na 26. svibnja i učinila da tu provre izvor milosti". Kao sjećanje na taj dan, svake godine na 26. svibnja, u Tisnome se slavi blagdan Gospe od Karavaja na koji hodočaste vjernici iz župa svih susjednih županija pa i šire.
- ✓ **Međunarodna trka tovarov** je naziv za međunarodnu utrku magaraca (tovara) koja se svake godine održava na centralnom trgu „Rudina“. Ovo je zasigurno jedan od najvećih i

najatraktivnijih ljetnih sportsko-zabavnih događanja na području Šibensko-kninske županije. Otkad su organizatori okupljeni u udruzi „Tišnjanski tovar“ 2006. u manifestaciju odlučili uključiti turiste, ovaj događaj postao je prepoznatljiv brend općine te pravi spektakl. Program cijelog događaja se sastoji od bogate ugostiteljske ponude i vrijedne lutrije, nastupa brojnih kulturno umjetničkih društava ovog kraja te naravno same trke. Ovakva manifestacija, osim što promovira magarce, spašava od zaborava i izumiranja tu autentičnu, dalmatinsku životinju.

- ✓ **Igre na korentu** je naziv za događaj zabavno-sportskog karaktera, koji se svake godine održava u tjesnacu pored tišnjanskog pokretnog mosta. Naziv „korenat“ dolazi od morske struje korenat u tjesnacu između otoka i kopna. Ova struja je vrlo jaka, što je velika prepreka u mnogim igrama koje se organiziraju unutar događaja. Dvije ekipe natjecatelja, od kojih je ekipa "Kopno" sastavljena od natjecatelja koji žive u kopnenom dijelu mjesta, a ekipa "Otok" od onih koji prebivaju na otočnoj strani mjesta, natječu se u raznim igrama snalažljivosti, brzine i snage na moru.
- ✓ **Uskršnji doručak** je lokalna tradicija, koja je postala popularna posljednjih godina. Organizira je Turistička zajednica općine Tisno zajedno sa tišnjanskim ugostiteljima i to na otvorenom na jutro uskršnjeg ponedjeljka. Manifestacija se sastoji od kušanja tradicionalnih jela te nastupa KUD-a Travulin. Članovi KUD-a su odjeveni u tradicionalne tišnjanske nošnje te plešu tradicionalne plesove.
- ✓ Ono po čemu je Tisno postalo poznato zadnjih godina, kako na našim prostorima tako i na prostoru cijele Europe je održavanje festivala elektronske glazbe - **Garden Music Festivala**, na koji dolaze ljubitelji elektronske glazbe iz čitave Europe. Osim Garden Music Festivala organiziraju se i sljedeći festivali: Stop Making sense, Sunbeat 6 te Soundwave Croatia. The Garden Festival je prvi festival elektronske glazbe na hrvatskoj obali. Održava se u Tisnom već 10-tu godinu zaredom. Sve je počelo 2006. kada je organiziran 1. Garden Festival s oko 300 posjetitelja. Tijekom godina prerastao je u događaj na kojem sudjeluje oko 3.000 ljudi. Ovo je jedan od najboljih boutique festivala, koji je posebno hvaljen zbog intimnog ugođaja, idilične lokacije na moru, politike u kojoj su svi jednaki i nema VIP prostora.
- ✓ Također svake godine, posebno ljeti organiziraju se i plesne večeri, dječje likovne radionice, predstave za djecu, smotre betinskih običaja, razni koncerti itd.

2.6.7.4. Sport i rekreacija

Sport je sastavni dio života u općini Tisno. Blaga klima, raznolikost vjetrova, velik broj sunčanih sati samo su neke od prirodnih karakteristika zahvaljujući kojima je moguće bavljenje raznih sportovima.

Unutar općine osnovano je čak 25 sportskih udruga, od toga:

- ✓ 6 malonogometnih klubova
- ✓ 4 športsko ribolovna društva
- ✓ 3 jedriličarska kluba

- ✓ 2 veslačka kluba
- ✓ 2 košarkaška kluba
- ✓ 2 vaterpolo kluba
- ✓ 1 športsko društvo
- ✓ 1 biciklističko društvo
- ✓ 1 konjički klub
- ✓ 1 boćarski klub
- ✓ 1 stolnoteniski klub
- ✓ 1 odbojkaški klub

Postojeća sportska infrastruktura sastoji se od sportske dvorane u naselju Tisno te od malonogometnog igrališta s tribinama u Jezerima. Sportovi koji su zaživjeli na području općine su:

a) Veslanje

b) Jedrenje - Na otoku Murteru nalaze se tri marine (Murter, Betina, Jezera) u okviru kojih posluju charter poduzeća, koja osim djelatnosti iznajmljivanja brodova organiziraju škole jedrenja, flotilna jedrenja, regate itd.

c) Ronjenje uspješno djeluju ronilački centri, koji organiziraju tečajeve ronjenja, pružaju usluge punjenja boca, iznajmljivanja opreme, organiziranja izleta u svrhu ronjenja. Ronilački centar Tramonto nalazi se u neposrednoj blizini mora i odlična je ishodišna točka za ronilačke izlete.

d) Wind surfing

e) Ribolov je tradicija, djelatnost kojom su se godinama prehranjivale obitelji. Stoga ne čudi da se i danas mjesno stanovništvo, uz turizam, bavi ribolovom.

f) Nogomet - Svako ljeto, u srpnju se organizira turnir u malom nogometu, a u njemu sudjeluje veći broj ekipa s područja Dalmacije, pa i iz unutrašnjosti Hrvatske.

g) Tenis - Teniski tereni nalaze se u Jezerima (Lovišća) i u Murteru (plaža Slanica).

3. SWOT ANALIZA

3.1. SWOT - Kapaciteti sustava Općine

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">✓ Prosječni ukupni prihodi i primitci Općine Tisno preko 20 milijuna kuna (udio poslovnih prihoda preko 80%)✓ Većinski udio u vlasništvu 5 organizacija✓ Dobra regionalna i europska suradnja✓ Član LAG-a More 249✓ Djelatnici s odgovarajućim stručnim kvalifikacijama✓ Educiran tim za pripremu i upravljanje projektima	<ul style="list-style-type: none">✓ Veliki fiksni troškovi održavanja cijelog sustava općinske administracije i proračunskih korisnika
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none">✓ Financiranje iz nacionalnih i EU fondova✓ Podizanje kapaciteta i razvijanje svih organizacija u sustavu općine	<ul style="list-style-type: none">✓ Otežano financiranje✓ Administrativne barijere za poslovna ulaganja

3.2. SWOT - Resursi i infrastruktura

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Privlačan i specifičan geografski položaj (dio općine na kopnu dio na otoku) ✓ Povoljne klimatske i reljefne karakteristike ✓ Blizina i dobra prometna povezanost s značajnim JLS-ovima u Županiji: Šibenikom, Drnišom i Vodicama ✓ Blizina tri nacionalna parka: Kornati, Krka i Paklenica ✓ Dio parka prirode Vransko jezero na području općine ✓ Spomenik prirode – Makirina - Ivinj - sa ljekovitim peloidom ✓ Ekološka mreža područja važnih za ptice ✓ Formirano eko dvorište za razdvajanje i baliranje otpada za reciklažu ✓ Dobra pokrivenost područja Općine vodoopskrbom, odvodnjom i električnom energijom 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dobar geografski položaj nedovoljno iskorišten kao resurs za razvoj općine ✓ Nedovoljno iskorišteni povoljni klimatski uvjeti ✓ Nedovoljno korištenje alternativnih izvora obnovljive energije ✓ Neriješeni imovinsko-pravni odnosi ✓ Postojeća Internet veza na području Općine nije u skladu s potrebama i kapacitetima ✓ Nepotpuna pokrivenost udaljenijih naselja vodoopskrbom, odvodnjom i električnom energijom. ✓ Loše stanje nerazvrstanih cesta i nepostojanje Registra nerazvrstanih cesta ✓ Granice pomorskih dobara nisu jasno utvrđene ✓ Nedefinirane točne granice Parka prirode Vransko jezero ✓ Nezadovoljavajuća povezanost naselja, vidikovaca i trgova ✓ Uvale i plaže nisu adekvatno uređene ✓ Neizgrađena infrastruktura za vodene sportove ✓ Ne postoji centar za zbrinjavanje otpada ✓ „Divlji“ deponiji ✓ Depopulacija i denatalitet ✓ Nedovoljna zaposlenost stanovništva, posebno u mjesecima izvan turističke sezone
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Prepoznavanje važnosti zaštite okoliša na državnoj i EU razini ✓ Mogućnosti ulaganja u obnovu i prenamjenu starih objekata ✓ Ulaganje i poticanje ulaganja u obnovljive izvore energije 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ilegalna gradnja ✓ „Divlji„ deponiji - nove potencijalne opasnosti na okoliš ✓ Opasnost od požara i daljnje devastacije okoliša ✓ Potencijalni odlazak mladih i

- ✓ Poboljšanje komunalne infrastrukture na rubnim područjima
- ✓ Poboljšanje prometne infrastrukture na rubnim područjima
- ✓ Valorizacija prirodne baštine u turističke svrhe

obrazovanih ljudi

3.3. SWOT - Društvene djelatnosti

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dostatan kapacitet dječjih vrtića i osnovne škole ✓ Organizacija cjelodnevnog i poludnevnog boravka djece u vrtiću ✓ Dobro organizirana zdravstvena i socijalna skrb ✓ Ponuda materijalne i nematerijalne kulturne baštine ✓ Unutar općine osnovano 46 udruga (kulturno-umjetničkih, sportskih, lovačkih...) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nepovoljna kvalifikacijska struktura stanovnika ✓ Nedovoljno valorizirana kulturna baština ✓ Organizacija manifestacija samo tijekom turističke sezone ✓ Nezadovoljavajuća sportska infrastruktura u odnosu na potrebe i interese ✓ Nedovoljni prostori za brojne udruge
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Valorizacija kulturne baštine u svrhu produženja turističke sezone, broja posjetitelja i noćenja ✓ Razvoj ponude vodenih sportova ✓ Lokalna, regionalna i međunarodna suradnja na polju društvenih djelatnosti 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Imovinsko-pravni odnosi kao kočnica daljnjeg razvoja i učinkovitijeg organiziranja društvenih djelatnosti

3.4. SWOT - Gospodarstvo

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">✓ Vrijednost indeksa razvijenosti između 100 – 125 posto prosjeka RH✓ Dobra međunarodna suradnja✓ Razvijene uslužne djelatnosti (poglavito turizam)	<ul style="list-style-type: none">✓ Gospodarska aktivnost većinom samo u ljetnim mjesecima✓ Ne postoji poslovna zona sa gospodarskim djelatnostima✓ Nije donesen nikakav program mjera poticanja poduzetništva✓ Nedostatak investicija✓ Stanje katastra i zemljišnih knjiga✓ Ovisnost o turizmu
BRODOGRADNJA <ul style="list-style-type: none">✓ Duga tradicija betinske brodogradnje u drvu✓ Betina - jedino brodogradilište od Trogira do Paga✓ Izvorni proizvodi i marke betinske brodogradnje imaju status umjetničkog djela✓ Muzej betinske drvene brodogradnje	BRODOGRADNJA <ul style="list-style-type: none">✓ Dio brodogradilišta jedina poduzetnička infrastruktura u općini✓ Nedostatak kvalificiranih radnika za tradicionalnu gradnju brodova✓ Nedovoljno razvijen brend male brodogradnje✓ Nedovoljni popratni sadržaji u marinama
TURIZAM <ul style="list-style-type: none">✓ Geografski položaj, blaga mediteranska klima, čisto more, okoliš✓ Razvijen kupališni, nautički, kulturni, socijalni i vjerski turizam✓ Duga turistička tradicija✓ Razvijen socijalni turizam – udruga Ponte ima sjedište u Tisnom✓ Unazad 4 godine bilježi pozitivne turističke trendove✓ Broj smještajnih jedinica 2014. povećao se za 14,78% u odnosu na 2013. godinu✓ Blizina tri nacionalna parka: Kornati, Krka i Paklenica, te parka prirode Vransko jezero✓ manifestacije poput The Garden Festival, Suncé Beat Festival i Stop	TURIZAM <ul style="list-style-type: none">✓ Sezonalnost✓ Sezonska radna snaga - jeftinija i manje kvalitetna✓ Nedovoljna osmišljenost koncepta ponude kako općine tako i cijelog otoka Murtera

Making Sense festivala

POLJOPRIVREDA

- ✓ Nezagađeno tlo
- ✓ Mediteranska klima
- ✓ Geografski položaj
- ✓ Velike površine pod šumskim i poljoprivrednim površinama

POLJOPRIVREDA

- ✓ Loša infrastruktura poljoprivrednih područja (navodnjavanje)
- ✓ Ne postoje poljoprivredne zadruge i proizvodne organizacije
- ✓ Ne postoji prehrambena industrija
- ✓ Veliki broj zapuštenih maslina
- ✓ Velike površine neiskorištenog zemljišta
- ✓ Neriješeni imovinsko-pravni odnosi

PRILIKE

- ✓ Prilike financiranja projekata iz EU
- ✓ Izgradnja „tematskih“ gospodarskih zona koje su relevantne za lokalno područje
- ✓ Program poticanja poduzetništva

PRIJETNJE

- ✓ Neiskorištena financijska sredstva iz EU fondova
- ✓ Prilagodba gospodarstva na tržište EU
- ✓ Administrativne barijere pri ulaganju u poduzetništvo
- ✓ Gospodarska kriza

BRODOGRADNJA

- ✓ Brendiranje male brodogradnje na državnoj razini
- ✓ Unaprjeđenje i poboljšanje brodogradilišne zone
- ✓ Uvođenje suvremenih oblika brodogradnje
- ✓ Suradnja između susjednih marina, chartera

BRODOGRADNJA

- ✓ Nestanak tradicionalne betinske brodogradnje

TURIZAM

- ✓ Prestrukturiranje i nadogradnja postojeće, izgrađene i djelomično izgrađene ugostiteljsko-turističke zone
- ✓ Razvoj novih oblika turizma: zdravstveni, sportski, gastro, robinzonski i agroturizam
- ✓ Mogućnosti nadogradnje dodatnih

TURIZAM

- ✓ Drastično smanjenje turističkog prometa nakon što se The Garden Festival preseli na drugu lokaciju
- ✓ Sunce i more više neće biti dostatni za privlačenje turista

sadržaja

- ✓ Osmišljavanje sinergijske turističke ponude za cijeli Murter
- ✓ Unaprjeđenje turističke infrastrukture

POLJOPRIVREDA

- ✓ Mogućnosti korištenja mjera za unaprjeđivanje rasta i razvoja poljoprivrede
- ✓ Razvoj maslinarstva
- ✓ Razvoj stočarstva (magarci, goveda, ovce i koze)
- ✓ Razvoj eko proizvodnje
- ✓ Razvoj ribarstva
- ✓ Održivi razvoj u skladu s okolišem, u funkciji produljenja sezone
- ✓ Mogućnost osmišljavanja projekata socijalne uključenosti ranjivih skupina

POLJOPRIVREDA

- ✓ Opasnost od uzurpiranja poljoprivrednih površina uz obalu i naselja koje nisu u skladu s održivim razvojem i krajolikom

4. STRATEŠKI RAZVOJNI PROGRAM

Strateški razvojni program polazi od analize stanja koja je prezentirana u prethodnim dijelovima dokumenta. U ovom dijelu programa donose se vizija i misija općine, koje uz ciljeve EU čine podlogu za definiranje ciljeva, prioriteta i mjera strateškog programa. Ciljevi, prioriteti i mjere predstavljaju komponente čijim će se ostvarenjem postići željeno društveno-gospodarsko stanje. Isto će se ostvariti putem provedbe projekata, koji su definirani u odnosu na svaku pojedinu mjeru unutar svakog prioriteta i cilja.

4.1. Vizija i misija

Vizija je poželjna slika budućnosti koja se može ostvariti uspješnom strategijom. Točnije, vizija strateškog razvojnog programa općine Tisno definira željeno stanje nakon uspješnog provođenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera koji će se ostvariti pomoću definiranih projekata.

VIZIJA: "Biti prepoznatljivo središte ugodnog življenja, suradnje cjelokupne zajednice, razvijenog gospodarstva i jedinstvene i očuvane kulturne i prirodne baštine."

Misija predstavlja način na koji ćemo ostvariti viziju. Ona ocrtava primarne ciljeve, potiče nas da razmišljamo o djelokrugu utjecaja općine te time postaje nacrt strategije tj. predstavlja osnovu za definiranje ciljeva i donošenje odluka.

MISIJA: "Kontinuirano poboljšanje životnog standarda kroz razvoj društvenog života, unapređenje infrastrukture, razvoj gospodarskog okruženja uz održivo korištenje svih resursa."

Misiju gotovo možemo nazvati internim dokumentom. Misija nam govori gdje općina trenutno stoji i koji joj je prvi korak u budućnosti.

4.2. Strateški ciljevi razvoja

Strateški ciljevi proizlaze iz definirane vizije i odgovaraju na pitanja „Što naša vizija sve uključuje?“, „Što trebamo postići da bismo ostvarili viziju?“

Iz tog razmatranja proizlazi nekoliko strateških područja na kojima Općina treba raditi: lokalno gospodarstvo, infrastruktura, društvene djelatnosti te kulturna i prirodna baština.

U svrhu ispunjenja vizije i misije potrebno je definirati strateške ciljeve.

Općina se svojom Strategijom razvoja godine treba uklopiti u navedene ciljeve Europske unije. Zbog ekonomske krize na globalnoj razini, Europska unija preispitala je svoje ciljeve te utvrdila nove prioritete razvoja s obzirom na promjenu općih okolnosti. Europska komisija pokrenula je strategiju

Europa 2020 koja će omogućiti izlaz iz gospodarske krize i pripremiti gospodarstvo Europske unije za iduće desetljeće.

Strategija Europa 2020 iznosi viziju europske socijalne tržišne ekonomije tijekom idućeg desetljeća te počiva na tri međusobno povezana područja prioriteta koja se međusobno podupiru:

- ✓ pametan rast (čime se potiču znanje, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo)
- ✓ održiv rast (čime će naša proizvodnja postati učinkovitija u iskorištavanju resursa, uz istovremeno povećanje konkurentnosti)
- ✓ uključiv rast (povećanjem sudjelovanja na tržištu rada, stjecanjem vještina te borbom protiv siromaštva)

Sukladno viziji i misiji te ciljevima EU postavljena su četiri strateška cilja općine Tisno do 2020. godine:

CILJ 1: Unapređenje komunalne i javne infrastrukture uz optimalnu alokaciju resursa

CILJ 2: Razvoj uspješnog gospodarskog okruženja temeljenog na tržišno konkurentnim i diversificiranim gospodarskim aktivnostima

CILJ 3: Podizanje sveukupnog životnog standarda i razvoj ljudskih potencijala općine

CILJ 4: Revitalizacija i valorizacija prirodne i kulturne baštine

4.2.1. Prioriteti i mjere

Za svaki definirani strateški cilj određeni su prioriteti koji predstavljaju određene komponente pri ispunjenju ciljeva. Pojednostavljeno, prioriteti su specifični ciljevi na koje se glavni cilj dijeli, od kojih je svaki jednako važan bez obzira na redoslijed pojavljivanja. Za svaki prioritet određene su mjere preko kojih će se prioriteti ostvariti.

Sukladno definiranim strateškim ciljevima općine Tisno do 2020. godine određeni su sljedeći prioriteti i mjere:

CILJ 1: Unapređenje komunalne i javne infrastrukture uz optimalnu alokaciju resursa	PRIORITET 1.1: Razvoj i obnova prometne infrastrukture	MJERE: 1.1.1. Izgradnja, rekonstrukcija i održavanje prometne cestovne infrastrukture (lokalne ceste, poljski putovi) 1.1.2. Izgradnja, rekonstrukcija i održavanje prometne pomorske infrastrukture (luke, iskrcajna mjesta itd.) 1.1.3. Razvoj biciklističkih i pješačkih staza 1.1.4. Osmišljavanje, uređenje i označavanje tematskih putova, staza i plaža 1.1.5. Integracija i poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže kao i unaprjeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom
	PRIORITET 1.2: Izgradnja i unapređenje sustava vodoopskrbe, odvodnje te pročišćavanja otpadnih voda	MJERE: 1.2.1. Izgradnja i unapređenje vodoopskrbne infrastrukture 1.2.2. Sanacija, rekonstrukcija te izgradnja infrastrukture za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda
	PRIORITET 1.3: Održivo upravljanje energijom uz promicanje korištenja i povećanje udjela alternativnih izvora energije	MJERE: 1.3.1. Modernizacija osnovne infrastrukture elektroopskrbe 1.3.2. Izgradnja infrastrukture za obnovljive izvore energije 1.3.3. Poticati korištenje energetske učinkovitih oblika prijevoza 1.3.4. Promoviranje i poticanje korištenja obnovljivih izvora energije 1.3.5. Poticanje energetske učinkovite gradnje te uporabe energetske učinkovitih kućanskih aparata

	<p>PRIORITET 1.4: Razvoj i izgradnja održivih sustava upravljanja otpadom</p>	<p>MJERE:</p> <p>1.4.1. Sanacija divljih deponija</p> <p>1.4.2. Organizirano prikupljanje te porast iskorištavanja i prerade otpada (kompostane, kogeneracija)</p> <p>1.4.3. Poticanje aktivnosti čišćenja plaža i ostalih javnih površina</p> <p>1.4.4. Provođenje edukativne kampanje u vrtićima, školama i prema građanima o primarnoj selekciji otpada i važnosti održivog upravljanja otpadom</p>
	<p>PRIORITET 1.5: Modernizacija IKT infrastrukture</p>	<p>MJERE:</p> <p>1.5.1. Rekonstrukcija, nadogradnja elektroničke komunikacijske infrastrukture u skladu s potrebama i tehnološkim dostignućima</p> <p>1.5.2. Razvoj širokopojsnog Interneta u područjima bez dovoljno komercijalnog interesa</p>
	<p>PRIORITET 1.6: Izgradnja sustava za upravljanje elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama</p>	<p>MJERE:</p> <p>1.6.1. Podizanje svijesti stanovništva i educiranje o upravljanju elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama</p> <p>1.6.2. Rekonstrukcija i izgradnja infrastrukture za prevenciju i ublažavanje elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa</p>

<p>CILJ 2: Razvoj uspješnog gospodarskog okruženja temeljenog na tržišno konkurentnim i diversificiranim gospodarskim aktivnostima</p>	<p>PRIORITET 2.1: Razvoj gospodarske infrastrukture</p>	<p>MJERE: 2.1.1. Izgradnja poslovne zone s gospodarskim sadržajima 2.1.2. Potpora razvoju i djelovanju poduzetničkih centara i inkubatora 2.1.3. Stavljanje u funkciju poduzetništva zemljišta i objekte u državnom vlasništvu 2.1.4. Usklađivanje katastarskih izmjena</p>
	<p>PRIORITET 2.2: Stvaranje poticajnog poduzetničkog okruženja</p>	<p>MJERE: 2.2.1. Sustavna edukacija i trening poduzetnika 2.2.2. Provođenje edukacija o mogućnostima financiranja iz eksternih izvora (nacionalni i EU fondovi) 2.2.3. Promoviranje samozapošljavanja na području općine s naglaskom na poljoprivredu i turizam 2.2.4. Poticanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija u gospodarstvu</p>
	<p>PRIORITET 2.3: Sustavno i održivo unapređenje kvalitete i konkurentnosti turističke ponude postojećih te razvoj selektivnih oblika turizma</p>	<p>MJERE: 2.3.1. Cjelokupno formiranje turističke zone 2.3.2. Izgradnja/nadogradnja, prestrukturiranje te unaprjeđenje osnovne turističke infrastrukture 2.3.3. Unaprjeđenje i diversifikacija turističke ponude popratnim turističkim i ugostiteljskim sadržajima i događajima 2.3.4. Poticanje aktivnosti s ciljem jačanja turističke ponude izvan sezone 2.3.5. Usvajanje plana razvoja turizma temeljenog na konceptu održivog razvoja 2.3.6. Stvaranje i promoviranje turističkog identiteta 2.3.7. Ulaganje u razvoj i unaprjeđenje agro, nautičkog, socijalnog, vjerskog, sportskog, zdravstvenog, avanturističkog, kulturnog i drugih selektivnih oblika turizma 2.3.8. Poticanje stvaranja i plasmana izvornih suvenira i ostalih tradicionalnih proizvoda 2.3.9. Postavljanje dodatne turističke signalizacije</p>

	<p>PRIORITET 2.4: Unapređenje brodogradnje</p>	<p>MJERE:</p> <p>2.4.1. Unaprjeđenje i poboljšanje brodogradilišne zone</p> <p>2.4.2. Modernizacija brodogradilišta uvođenjem novih tehnologija</p> <p>2.4.3. Jačanje prepoznatljivosti male brodogradnje</p> <p>2.4.4. Očuvanje tradicionalne betinske brodogradnje u drvu</p> <p>2.4.5. Poticanje razvoja suvremenih oblika brodogradnje</p>
	<p>PRIORITET 2.5: Revitalizacija i razvoj poljoprivrednih djelatnosti, ribarstva i marikulture</p>	<p>MJERE:</p> <p>2.5.1. Stvaranje boljih uvjeta i uređenje infrastrukture za poljoprivredu</p> <p>2.5.2. Poticanje i uvođenje profitabilnijih načina proizvodnje i podizanje produktivnosti u poljoprivredi, ribarstvu i marikulturi</p> <p>2.5.3. Razvoji promocija ekološki i okolišno održive poljoprivrede (stočarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo, ljekovito bilje, proizvodnja i prerada hrane i pića)</p> <p>2.5.4. Edukacija skupina ruralnog područja o poljoprivredi te mogućnostima financiranja iz EU i nacionalnih fondova</p> <p>2.5.5. Potpora certificiranju, zaštiti i standardizaciji autohtonih poljoprivrednih proizvoda</p> <p>2.5.6. Poticanje proizvodnje, prerade, trženja i promocije poljoprivrednih i ribljih proizvoda</p> <p>2.5.7. Omogućavanje i poticanje zajedničkog nastupa poljoprivrednika na tržištu te njihovo zajedničko povezivanje s akterima u turizmu radi stvaranja jedinstvene turističke ponude</p>
	<p>PRIORITET 2.6: Povećanje konkurentnosti poduzetništva i obrtništva</p>	<p>MJERE:</p> <p>2.6.1. Razvoj poduzetništva i obrtništva, s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo</p> <p>2.6.2. Razvoj start-up-ova</p> <p>2.6.3. Razvoj inovativnog poduzetništva i obrtništva</p>

CILJ 3: Podizanje sveukupnog životnog standarda i razvoj ljudskih potencijala općine	PRIORITET 3.1: Izgradnja, nadogradnja i modernizacija sveukupne društvene infrastrukture	MJERE: 3.1.1. Izgradnja, dogradnja, renovacija i opremanje objekata za obrazovanje, kulturu, zdravstvo, sport, rekreaciju te ostale društvene aktivnosti 3.1.2. Poticanje razvoja obrazovnih, sportskih, kulturnih, rekreativnih i zabavnih programa 3.1.3. Izgradnja i opremanje objekata za osobe u nepovoljnom položaju 3.1.4. Integracija osoba u nepovoljnom položaju na tržište rada 3.1.5. Donošenje programa pomoći studentima i učenicima 3.1.6. Donošenje programa koji će omogućiti korištenje kulturne baštine u funkciji razvoja lokalne zajednice 3.1.7. Izgradnja i uređenje ostalih javnih površina (trgova, parkova i sl.)
	PRIORITET 3.2: Unapređenje poslovanja organizacija civilnog društva i aktivno provođenje mjera socijalne politike	MJERE: 3.2.1. Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora 3.2.2. Donošenje i provedba programa zaštite i društvene uključenosti marginaliziranih društvenih skupina 3.2.3. Omogućavanje i poticanje uključivanja OCD u izradu i provedbu razvojnih programa 3.2.4. Potpore djelovanju, osposobljavanju i transparentnosti rada lokalnih udruga
	PRIORITET 3.3: Usklađivanje razvoja ljudskih potencijala s potrebama gospodarstva te omogućavanje kvalitetnog cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja	MJERE: 3.3.1. Provedba programa obrazovanja za bolju zapošljivost i uključenost 3.3.2. Poticanje razvoja cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja 3.3.3. Zaustavljanje odljeva radno aktivnog stanovništva provođenjem mjera aktive politike zapošljavanja

	<p>PRIORITET 3.4: Osnažiti kapacitete Općine te izgraditi prepoznatljivost na tržištu</p>	<p>MJERE: 3.4.1. Jačanje ljudskih potencijala te organizacije unutar Općine 3.4.2. Izrada relevantnih strateških dokumenata, studija i dokumentacije 3.4.3. Razvoj identiteta i stvaranje brenda Općine 3.4.4. Jačanje sudjelovanja i angažmana svih građana u pripremi i provedbi Strategije razvoja 3.4.5. Kontinuirano komuniciranje i upoznavanje stanovnika općine o provedbi i rezultatima rada Općine 3.4.6. Uređivanje imovinsko-pravnih odnosa nad nekretninama u posjedu/suvlasništvu Općine te podrška rješavanju imovinsko-pravnih odnosa na području cijele općine</p>
	<p>PRIORITET 3.5: Pronatalitetna politika i zadržavanje lokalnog stanovništva</p>	<p>MJERE: 3.5.1. Donošenje programa i aktivnosti pronatalitetne i migracijske politike 3.5.2. Aktivnosti zadržavanja lokalnog stanovništva</p>

CILJ 4: Revitalizacija i valorizacija prirodne i kulturne baštine	PRIORITET 4.1: Sustavno očuvanje i unapređivanje stanja okoliša te valorizacija prirodnih vrednota	MJERE: 4.1.1. Obnova, uređenje i zaštita prirodne baštine te bolje upravljanje zaštićenim područjima 4.1.2. Provedba mjera za zaštitu, povećanje kvalitete i unaprjeđenje sustava praćenja kakvoće okoliša (mora, vode, tlo, zrak) 4.1.3. Očuvanje i održivo korištenje prirodne baštine i biološke raznolikosti 4.1.4. Podizanje svijesti stanovništva o potrebi održivog korištenja prirodne baštine putem organiziranih edukacija
	PRIORITET 4.2: Obnova i sustavno očuvanje te valorizacija materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara	MJERE: 4.2.1. Zaštita i revitalizacija materijalne i nematerijalne kulturne baštine 4.2.2. Unaprjeđenje kvalitete infrastrukture u kulturi, kulturnih programa i poboljšanje koordinacije između kulturnih institucija 4.2.3. Očuvanje i vrednovanje tradicijskih zanata, običaja 4.2.4. Podizanje svijesti stanovništva o potrebi održivog korištenja kulturne baštine putem organiziranih edukacija
	PRIORITET 4.3: Ulaganja u promociju prirodnih i kulturnih dobara	MJERE: 4.3.1. Jačanje promocije kulturno povijesne baštine općine 4.3.2. Jačanje promocije prirodne baštine 4.3.3. Objedinjavanje kulturne i prirodne ponude općine kako bi se promovirao identitet i autohtonost područja 4.3.4. Poticanje certificiranja autohtonih proizvoda na području općine

4.3. Akcijski plan i popis projekata

CILJ 1: Unapređenje komunalne i javne infrastrukture uz optimalnu alokaciju resursa												
PRIORITET 1.1: Razvoj i obnova prometne infrastrukture												
MJERA 1.1.1: Izgradnja, rekonstrukcija i održavanje prometne cestovne infrastrukture (lokalne ceste, poljski putovi)												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.1.1.1: <i>Izgradnja i rekonstrukcija nerazvrstanih cesta</i>	Cijela općina	Općina	H							Mješovito	Nema	6.000.000
PROJEKT 1.1.1.2: <i>Nerazvrstana cesta-obilaznica turističke zone Jazina</i>	Tisno (put Oštrice)	Općina	H							Neriješeni	U izradi	3.000.000
PROJEKT 1.1.1.3: <i>Nerazvrstana cesta Brošćica</i>	Jezera	Općina	H							Neriješeni	Nema	5.000.000
PROJEKT 1.1.1.4: <i>Nerazvrstana cesta Tisno-iznad groblja s uređenjem parkinga cijelog naselja</i>	Tisno	Općina	H							Neriješeni	Nema	5.000.000

PROJEKT 1.1.1.5: <i>Obnova i rekonstrukcija cesta višeg reda</i>	ŽC Betina 6250, Jezera 6085, D 59 Dubrava kod Tisnog i Dazlina	ŽC ŠkŽ, Hrvatske ceste, Općina	H							Riješeno	/	20.000.000
PROJEKT 1.1.1.6: <i>Izgradnja i poboljšanje infrastrukture javnog prijevoza</i>	Cijela općina	Općina, ATP Šibenik	H							/	/	1.200.000
MJERA 1.1.2: Izgradnja, rekonstrukcija i održavanje prometne pomorske infrastrukture (luke, iskrcajna mjesta itd.)												
MJERA 1.1.3: Razvoj biciklističkih i pješačkih staza												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko-pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.1.3.1: <i>Izgradnja obalne šetnice-Betina-Varoš</i>	Betina	Općina	H							Riješeno	Nema	3.000.000
PROJEKT 1.1.3.2: <i>Izgradnja, rekonstrukcija i obilježavanje biciklističkih staza i tematskih puteva</i>	Cijela općina	Općina, TZ-ovi	H							Neriješeni	Nema	300.000

MJERA 1.1.4: Osmišljavanje, uređenje i označavanje tematskih putova, staza i plaža

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.1.4.1: <i>Uređenje tematskog parka</i>	Jezera	Općina, TZ-ovi	H							Riješeno	U izradi	2.000.000
PROJEKT 1.1.4.2: <i>Tematizacija i uređenje plaže-Put Jazine-TZ Prisiliga-Jazine</i>	Tisno	Općina, TZ-ovi	H							Riješeno	Nema	750.000
PROJEKT 1.1.4.3: <i>Tematizacija i uređenje plaže-Banj-Lovišće</i>	Jezera	Općina, TZ-ovi	H							Riješeno	Nema	1.200.000
PROJEKT 1.1.4.4: <i>Valorizacija, tematizacija i uređenje plaža</i>	Cijela općina	Općina, TZ-ovi	H							Riješeno	Nema	600.000

MJERA 1.1.5: Integracija i poboljšanje kvalitete kolnog, pješačkog i prometa u mirovanju te cestovne mreže kao i unaprjeđenje sustava za upravljanje i nadzor prometom.

	Lokacija/zemljiš na čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.1.5.1: <i>Izgradnja i poboljšanje infrastrukture javnog prijevoza</i>	Cijela općina	Općina, ATP Šibenik	H							/	/	200.000

PRIORITET 1.2: Izgradnja i unapređenje sustava vodoopskrbe, odvodnje te pročišćavanja otpadnih voda**MJERA 1.2.1: Izgradnja i unapređenje vodoopskrbne infrastrukture****MJERA 1.2.2: Sanacija, rekonstrukcija te izgradnja infrastrukture za odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda**

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.2.2.1: <i>Izgradnja sustava odvodnje i kanalizacije</i>	Aglomeracija Pirovac, Tisno, Jezerca	Hrvatske vode, Vodovod Šibenik, Općina Tisno	H							U postupku	U postupku	180.000.000
PROJEKT 1.2.3: Izgradnja sustava odvodnje i kanalizacije	Aglomeracija Murter, Betina	Općina	H							U postupku	U postupku	120.000.000
PROJEKT 1.2.3: Osnovna komunalna infrastruktura-Prosika	Betina	Općina	H							Neriješeno	Nema	2.000.000

PRIORITET 1.3: Održivo upravljanje energijom uz promicanje korištenja i povećanje udjela alternativnih izvora energije**MJERA 1.3.1: Modernizacija osnovne infrastrukture elektroopskrbe**

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.3.1.1: <i>Izgradnja ulične javne rasvjete</i>	Cijela općina	Općina	H							Riješeno	/	1.00.000

MJERA 1.3.2: Izgradnja infrastrukture za obnovljive izvore energije												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.3.2.1: <i>Izgradnja energetski učinkovite javne rasvjete /vjetrosolar LED</i>	Cijela općina	Općina	H							Riješeno	Riješeno	3.000.000
MJERA 1.3.3: Poticati korištenje energetski učinkovitih oblika prijevoza												
MJERA 1.3.4: Promoviranje i poticanje korištenja obnovljivih izvora energije												
MJERA 1.3.5: Poticanje energetski učinkovite gradnje te uporabe energetski učinkovitih kućanskih aparata												
PRIORITET 1.4: Razvoj i izgradnja održivih sustava upravljanja otpadom												
MJERA 1.4.1: Sanacija divljih deponija												
MJERA 1.4.2: Organizirano prikupljanje te porast iskorištavanja i prerade otpada (kompostane, kogeneracija)												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.4.2.1: <i>Izgradnja reciklažnog dvorišta/zelenog otoka</i>	Dazlina	Općina, Komunalno poduzeće Ježinac	H							Riješeno	Nema	2.000.000
PROJEKT 1.4.2.1: <i>Izgradnja centra za segregaciju i obradu otpada</i>	Dubrava	Općina, Komunalno poduzeće Ježinac	H							Neriješeni	Nema	5.000.000
MJERA 1.4.3: Poticanje aktivnosti čišćenja plaža i ostalih javnih površina												
MJERA 1.4.4: Provođenje edukativne kampanje u vrtićima, školama i prema građanima o primarnoj selekciji otpada i važnosti održivog upravljanja otpadom.												

PRIORITET 1.5: Modernizacija IKT infrastrukture**MJERA 1.5.1:** Rekonstrukcija, nadogradnja elektroničke komunikacijske infrastrukture u skladu s potrebama i tehnološkim dostignućima.

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.5.1.1: <i>Izgradnja ICT i Internet infrastrukture i videonadzora</i>	Cijela općina	Općina	H							Riješeno	Riješeno	300.000

MJERA 1.5.2: Razvoj širokopojasnog Interneta u područjima bez dovoljno komercijalnog interesa**PRIORITET 1.6: Izgradnja sustava za upravljanje elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama****MJERA 1.6.1:** Podizanje svijesti stanovništva i educiranje o upravljanju elementarnim nepogodama i prirodnim katastrofama**MJERA 1.6.2:** Rekonstrukcija i izgradnja infrastrukture za prevenciju i ublažavanje elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 1.6.2.1: <i>Izgradnja mreže protupožarnih puteva i hidranata</i>	Cijela općina	Hrv.šume, Općina, DVD Tisno	H							Neriješeni	Nema	1.000.000

CILJ 2: Razvoj uspješnog gospodarskog okruženja temeljenog na tržišno konkurentnim i diversificiranim gospodarskim aktivnostima

PRIORITET 2.1: Razvoj gospodarske infrastrukture

MJERA 2.1.1: Izgradnja poslovne zone sa gospodarskim sadržajima

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.1.1.1: <i>Poduzetnička zona Dubrava kod Dubrava kod Tisna</i>	Dubrava kod Tisna	Općina	H							Neriješeni	Nema	7.500.000

MJERA 2.1.2: Potpora razvoju i djelovanju poduzetničkih centara i inkubatora.

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.1.2.1: <i>Izgradnja i opremanje ICT mini inkubatora</i>	Tisno	Općina, JPP	H							Neriješeno	Nema	2.000.000

MJERA 2.1.3: Stavljanje u funkciju poduzetništva zemljišta i objekata u državnom vlasništvu

MJERA 2.1.4: Usklađenje katastarskih izmjera

PRIORITET 2.2: Stvaranje poticajnog poduzetničkog okruženja

MJERA 2.2.1: Sustavna edukacija i trening poduzetnika

MJERA 2.2.2: Provođenje edukacija o mogućnostima financiranja iz eksternih izvora (nacionalni i EU fondovi)

MJERA 2.2.3: Promoviranje samozapošljavanja na području općine s osobitim naglaskom na poljoprivredu i turizam

MJERA 2.2.4: Poticanje primjene znanja, inovacija i novih tehnologija u gospodarstvu												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.2.4.1: <i>Edukacija o zelenoj gradnji (i tradicionalnoj)</i>			S									100.000
PRIORITET 2.3: <i>Sustavno i održivo unapređenje kvalitete i konkurentnosti turističke ponude postojećih te razvoj selektivnih oblika turizma.</i>												
MJERA 2.3.1. Cjelokupno formiranje turističke zone												
MJERA 2.3.2. Izgradnja/nadogradnja, prestrukturiranje te unaprjeđenje osnovne turističke infrastrukture.												
MJERA 2.3.3: Unapređenje i diversifikacija turističke ponude popratnim turističkim i ugostiteljskim sadržajima i događajima.												
MJERA 2.3.4: Poticanje aktivnosti s ciljem jačanja turističke ponude izvan sezone												
MJERA 2.3.5: Usvajanje plana razvoja turizma temeljenog na konceptu održivog razvoja												
MJERA 2.3.6: Stvaranje i promoviranje turističkog identiteta												
MJERA 2.3.7: Ulaganje u razvoj i unapređenje agro, nautičkog, socijalnog, vjerskog, sportskog, zdravstvenog, avanturističkog, kulturnog i drugih selektivnih oblika turizma												
MJERA 2.3.8: Poticanje stvaranja i plasmana izvornih suvenira i ostalih tradicionalnih proizvoda												
MJERA 2.3.9: Postavljanje dodatne turističke signalizacije												
PRIORITET 2.4: <i>Unapređenje brodogradnje</i>												
MJERA 2.4.1: Unaprjeđenje i poboljšanje brodogradilišne zone												
MJERA 2.4.2: Modernizacija brodogradilišta uvođenjem novih tehnologija												

MJERA 2.4.3: Jačanje prepoznatljivosti male brodogradnje												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.4.3.1: Sajam brodogradnje		Muzej tradic. drvene brodog., Općina	S							/	/	300.000
MJERA 2.4.4: Očuvanje tradicionalne betinske brodogradnje u drvu												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.4.4.1: Edukacija o tradicionalnoj brodogradnji		Muzej tradic. drvene brodog., Općina	S							/	/	45.000
MJERA 2.4.5: Poticanje razvoja suvremenih oblika brodogradnje												
PRIORITET 2.5: Revitalizacija i razvoj poljoprivrednih djelatnosti, ribarstva i marikulture												
MJERA 2.5.1: Stvaranje boljih uvjeta i uređenje infrastrukture za poljoprivrednu proizvodnju												
	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.5.1.1: Sadnja i izgradnja dugogodišnjih nasada/maslina i ostalog bilja uz prateće sadržaje	Tisno, poluotok Rastovica	Općina, JPP	H							Neriješeno	Djelomično	10.000.000
MJERA 2.5.2: Poticanje i uvođenje profitabilnijih načina proizvodnje i podizanje produktivnosti u poljoprivredi, ribarstvu i marikulturi												

MJERA 2.5.3: Razvoji promocija ekološki i okolišno održive poljoprivrede (stočarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo, ljekovito bilje, proizvodnja i prerada hrane i pića)

MJERA 2.5.4: Edukacija skupina ruralnog područja o poljoprivredi te mogućnostima financiranja iz EU i nacionalnih fondova

MJERA 2.5.5: Potpora certificiranju, zaštiti i standardizaciji autohtonih poljoprivrednih proizvoda

MJERA 2.5.6: Poticanje proizvodnje, prerade, trženja i promocije poljoprivrednih i ribljih proizvoda

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 2.5.6.1: <i>Rekonstrukcija tržnica i ribarnica</i>	Tisno, Jezera, Betina	Općina	H							Riješeno	Nema	1.000.000

MJERA 2.5.7: Omogućavanje i poticanje zajedničkog nastupa poljoprivrednika na tržištu te njihovo zajedničko povezivanje s akterima u turizmu radi stvaranja jedinstvene turističke ponude

PRIORITET 2.6: *Povećanje konkurentnosti poduzetništva i obrtništva*

MJERA 2.6.1: Razvoj poduzetništva i obrtništva, s naglaskom na malo i srednje poduzetništvo

MJERA 2.6.2: Razvoj start-up-ova

MJERA 2.6.3: Razvoj inovativnog poduzetništva i obrtništva

CILJ 3: Podizanje sveukupnog životnog standarda i razvoj ljudskih potencijala općine**PRIORITET 3.1: Izgradnja, nadogradnja i modernizacija sveukupne društvene infrastrukture****MJERA 3.1.1: Izgradnja, dogradnja, renovacija i opremanje objekata za obrazovanje, kulturu, zdravstvo, sport, rekreaciju te ostale društvene aktivnosti**

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 3.1.1.1: <i>Izgradnja sportskog centra Tisno-Drage</i>	Tisno-Drage	Općina	H							Neriješeni	Nema	5.500.000
PROJEKT 3.1.1.2: <i>Izgradnja adrenalinskog parka</i>	Tisno	Općina, JPP	H							Neriješeni	Nema	1.500.000
PROJEKT 3.1.1.3: <i>Dogradnja i opremanje DVD-a</i>	Tisno	Općina, DVD Tisno	H							Riješeni	U izradi	1.000.000
PROJEKT 3.1.1.4: <i>Poticanje stambenog zbrinjavanja mladih obitelji-poticajna stanogradnja</i>	Tisno/Draga	Općina, JPP, APN	H							Neriješeni	Nema	5.000.000
PROJEKT 3.1.1.5: <i>Opremanje knjižnice i čitaonice</i>	Tisno	Općina, knjižnica	H							Riješeno	/	300.000
PROJEKT 3.1.1.6: <i>Opremanje Centra za kulturu Tisno</i>	Tisno	Općina, udruge	H							Neriješeni	Nema	750.000

PROJEKT 3.1.1.7: <i>Izgradnja i opremanje dječjih vrtića</i>	Cijela općina	Općina	H							Djelomično riješeni	Nema	300.000
PROJEKT 3.1.1.8: <i>Rekonstrukcija i opremanje sportskih sadržaja</i>	Jezera, Tisno	Općina, sportski klubovi	H							Riješeno	Nema	500.000

MJERA 3.1.2: Poticanje razvoja obrazovnih, sportskih, kulturnih, rekreativnih i zabavnih programa

MJERA 3.1.3: Izgradnja i opremanje objekata za osobe u nepovoljnom položaju

MJERA 3.1.4: Integracija osoba u nepovoljnom položaju na tržište rada

MJERA 3.1.5: Donošenje programa pomoći studentima i učenicima

MJERA 3.1.6: Donošenje programa koji će omogućiti korištenje kulturne baštine u funkciji razvoja lokalne zajednice

MJERA 3.1.7: Izgradnja i uređenje ostalih javnih površina (trgova, parkova i sl.)

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 3.1.7.1: <i>Dovršenje trga na moru</i>	Betina	Općina	H							Riješeni	Riješena	2.500.000
PROJEKT 3.1.7.2: <i>Izgradnja trga</i>	Dubrava kod Tisnog	Općina	H							Neriješeni	Nema	200.000
PROJEKT 3.1.7.3: <i>Rekonstrukcija trga Velika Rudina</i>	Tisno	Općina	H							Neriješeni	Nema	5.000.000

PROJEKT 3.1.7.4: <i>Ulaganje u javne površine (pothodnik, trg, nadvožnjak, javne stube i prolaz)</i>	Cijela općina	Općina	H						Neriješeni	Nema	2.000.000
PROJEKT 3.1.7.5: <i>Uređenje šetnice na rivi</i>	Jezera	Općina	H						Riješeni	Riješeno	1.360.000
PROJEKT 3.1.7.5: <i>Uređenje šetnice istočna Gomilica</i>	Tisno	Općina	H						Riješeni	Riješeno	1.600.000
PROJEKT 3.1.7.6: <i>Izgradnja, proširenje i uređenje groblja</i>	Tisno, Jezera, Dubrava	Općina, privatnici	H						Neriješeni	Nema	2.000.000

PRIORITET 3.2: *Unapređenje poslovanja organizacija civilnog društva i aktivno provođenje mjera socijalne politike*

MJERA 3.2.1: Razvoj partnerstva između javnog, civilnog i gospodarskog sektora

MJERA 3.2.2: Donošenje i provedba programa zaštite i društvene uključenosti marginaliziranih društvenih skupina

MJERA 3.2.3: Omogućavanje i poticanje uključivanja OCD u izradu i provedbu razvojnih programa

MJERA 3.2.4: Potpore djelovanju, osposobljavanju i transparentnosti rada lokalnih udruga

PRIORITET 3.3: *Usklađivanje razvoja ljudskih potencijala s potrebama gospodarstva te omogućavanje kvalitetnog cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja*

MJERA 3.3.1: Provedba programa obrazovanja za bolju zapošljivost i uključenost u tržište rada

MJERA 3.3.2: Poticanje razvoja cjeloživotnog obrazovanja i osposobljavanja

MJERA 3.3.3: Zaustavljanje odljeva radno aktivnog stanovništva provođenjem mjera aktivne politike zapošljavanja

PRIORITET 3.4: Osnajiti kapacitete Općine te izgraditi prepoznatljivost na tržištu**MJERA 3.4.1: Jačanje ljudskih potencijala te organizacije unutar Općine**

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 3.4.1.1: <i>Stvaranje tima za pripremu i provedbu projekta</i>	Općina	Općina	S							/	/	100.000
PROJEKT 3.4.1.2: <i>E-sjednica</i>	Općina	Općina	S							/	/	20.000

MJERA 3.4.2: Izrada relevantnih strateških dokumenata, studija i dokumentacije

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 3.4.2.1: <i>Strategija razvoja turizma Općine Tisno do 2020.</i>	Općina	Općina	S							/	/	120.000
PROJEKT 3.4.2.2: <i>Izrada studije za definiranje namjene poslovnih zona</i>	Općina	Općina	S							/	/	150.000
PROJEKT 3.4.2.3: <i>Izrada registra nerazvrstanih cesta</i>	Općina	Općina	S							/	/	400.000

PROJEKT 3.4.2.4: <i>Izrada prostorno planske dokumentacije, stručnih studija</i>	Općina	Općina	S							/	/	1.200.000
---	--------	--------	---	--	--	--	--	--	--	---	---	-----------

MJERA 3.4.3: Razvoj identiteta i stvaranje brenda Općine

MJERA 3.4.4: Jačanje sudjelovanja i angažmana svih građana u pripremi i provedbi Strategije razvoja

MJERA 3.4.5: Kontinuirano komuniciranje i upoznavanje stanovnika općine o provedbi i rezultatima rada Općine

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko- pravni odnosi	Status/ projektna dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 3.4.5.1: <i>Unapređenje komunikacije s građanima i promocija aktivnosti Općine</i>	Općina	Općina	S							/	/	500.000

MJERA 3.4.6: Uređivanje imovinsko-pravnih odnosa nad nekretninama u posjedu /suvlasništvu Općine te podrška rješavanju imovinsko-pravnih odnosa na području cijele općine.

PRIORITET 3.5: *Pronatalitetna politika i zadržavanje lokalnog stanovništva*

MJERA 3.5.1: Donošenje programa i aktivnosti pronatalitetne i migracijske politike

MJERA 3.5.2: Aktivnosti zadržavanja lokalnog stanovništva

CILJ 4: Revitalizacija i valorizacija prirodne i kulturne baštine

PRIORITET 4.1: *Sustavno očuvanje i unapređivanje stanja okoliša te valorizacija prirodnih vrednota*

MJERA 4.1.1: Obnova, uređenje i zaštita prirodne baštine te bolje upravljanje zaštićenim područjima

MJERA 4.1.2: Provedba mjera za zaštitu, povećanje kvalitete i unapređenje sustava praćenja kakvoće okoliša (mora, vode, tlo, zrak)

MJERA 4.1.3: Očuvanje i održivo korištenje prirodne baštine i biološke raznolikosti

MJERA 4.1.4: Podizanje svijesti stanovništva o potrebi održivog korištenja prirodne baštine putem organiziranih edukacija

PRIORITET 4.2: *Obnova i sustavno očuvanje te valorizacija materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara*

MJERA 4.2.1: Zaštita i revitalizacija materijalne i nematerijalne kulturne baštine

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 4.2.1.1: <i>Integrirani projekt obnove i valorizacije kulturne baštine Tisno (sv. Martin, Colentum, Zgrada Općine, Crkva Gospoje od Karavaja, Sv. Andrija na brdu, Villa Mazzura, stari grad Dazlina te ostali)</i>	Cijela Općina	Općina, TZ- ovi, KUD-ovi, Muzej, Župe itd.	H							Djelomično riješeni	Nema	10.000.000

MJERA 4.2.2: Unaprjeđenje kvalitete infrastrukture u kulturi, kulturnih programa i poboljšanje**MJERA 4.2.3: Očuvanje i vrednovanje tradicijskih zanata, običaja****MJERA 4.2.4: Podizanje svijesti stanovništva o potrebi održivog korištenja kulturne baštine putem organiziranih edukacija.****PRIORITET 4.3: Ulaganja u promociju prirodnih i kulturnih dobara****MJERA 4.3.1: Jačanje promocije kulturno povijesne baštine općine****MJERA 4.3.2: Jačanje promocije prirodne baštine****MJERA 4.3.3: Objedinjavanje kulturne i prirodne ponude općine kako bi se promovirao identitet i autohtonost područja**

	Lokacija/ zemljišna čestica	Nositelj projekta	H/S	Vremenski period						Imovinsko -pravni odnosi	Status/ projektne dokumentacija	Predviđeni iznos
				2015	2016	2017	2018	2019	2020			
PROJEKT 4.3.3.1: <i>Brendiranje cijelog otoka Murtera/Island of Islands</i>	/	/	S							/	/	700.000

MJERA 4.3.4: Poticanje certificiranja autohtonih proizvoda na području općine.

POPIS TABLICA

Tablica br. 1: <i>Odjeli i stručne kvalifikacije/radna mjesta zaposlenika u općini Tisno</i>	4
Tablica br. 2: <i>Ostvareni prihodi i primici proračuna Općine Tisno za razdoblje od 2010.-2014.</i>	5
Tablica br. 3: <i>Ostvareni rashodi i izdaci proračuna Općine Tisno za razdoblje od 2010.-2014.</i>	7
Tablica br. 4: <i>Rezultati Općine Tisno</i>	9
Tablica br. 5: <i>Proračunski prihodi po stanovniku i usporedba s prosjecima na razini Županije i regije</i> ..	9
Tablica br. 6: <i>Udjeli općine Tisno u organizacijama u većinskom vlasništvu Općine</i>	10
Tablica br. 7: <i>Mjesni odbori na području općine Tisno</i>	10
Tablica br. 8: <i>Naseljenost u Šibensko-kninskoj županiji</i>	12
Tablica br. 9: <i>Naseljenost u općini Tisno</i>	13
Tablica br. 10: <i>Stanovništvo prema naseljima i spolu, popis 2011.</i>	13
Tablica br. 11: <i>Broj stanovnika u općini Tisno od 1921.-2001.</i>	13
Tablica br. 12: <i>Stanovništvo prema starosti i spolu, popis 2011.</i>	14
Tablica br. 13: <i>Demografski podaci na području Šibensko-kninske županije u razdoblju 2005.-2013.</i> .	15
Tablica br. 14: <i>Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, popis 2011.</i>	16
Tablica br. 15: <i>Stanovništvo prema narodnosti, popis 2011.</i>	16
Tablica br. 16: <i>Vjerska struktura stanovnika općine Tisno, popis 2011.</i>	17
Tablica br. 17: <i>Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu, popis 2011.</i>	17
Tablica br. 18: <i>Broj kućanstava i broj članova kućanstva, popis 2011.</i>	18
Tablica br. 19: <i>Radno sposobno stanovništvo općine Tisno i Šibensko-kninske županije, popis 2011.</i> .	18
Tablica br. 20: <i>Struktura zaposlenih općine Tisno, popis 2011.</i>	19
Tablica br. 21: <i>Nezaposlenost na razini općine Tisno i na razini Šibensko-kninske županije</i>	21
Tablica br. 22: <i>Top 5 poduzeća registriranih na području općine Tisno prema broju zaposlenih</i>	22
Tablica br. 23: <i>Top 5 poduzeća registriranih na području općine prema ostvarenoj dobiti u 2014.</i>	23
Tablica br. 24: <i>Popis aktivnih udruga na području općine Tisno</i>	23
Tablica br. 25: <i>Vrste uporabe zemljišta u općini prema podacima ARKOD sustava, 02.10.2015.</i>	27
Tablica br. 26: <i>Prijavljena proizvodnja grožđa i vina za 2014. godinu</i>	29
Tablica br. 27: <i>Dolasci i noćenja na području općine Tisno u razdoblju od 2011.-2014. godine</i>	32
Tablica br. 28: <i>Popis smještajnih jedinica i smještajnih kapaciteta na području općine Tisno</i>	33
Tablica br. 29: <i>Smještaj gospodarskih zona na području općine Tisno</i>	35
Tablica br. 30: <i>Broj učenika Osnovne škole „Vjekoslav Kaleb“, 2014.</i>	43
Tablica br. 31: <i>Broj djelatnika Osnovne škole „Vjekoslav Kaleb“, 2014.</i>	43

POPIS SLIKA

Slika br. 1: <i>Avionski snimak mjesta Tisno u općini Tisno</i>	3
Slika br. 2: <i>Kartografski prikaz područja općine Tisno</i>	4
Slika br. 3: <i>Maslinovo ulje u boci nastalo preradom ploda masline</i>	28
Slika br. 4: <i>Članovi Udruge Modrave Betina-Murter u akciji gradnje suhozida</i>	28
Slika br. 7: <i>Znak za hrvatski eko proizvod</i>	31
Slika br. 8: <i>Vransko jezero</i>	39
Slika br. 9: <i>Dostupnost širokopojasnog pristupa</i>	42
Slika br. 10: <i>Srednjovjekovna arhitektura uz crkvu sv. Martina na Ivinju</i>	44

Slika br. 11: <i>Tišnjanski most nekada</i>	Slika br. 12: <i>Tišnjanski most danas</i>	45
Slika br. 13: <i>Župna crkva sv. Duh</i>		45
Slika br. 14: <i>Tradicionalna betinska brodogradnja</i>	Slika br. 15: <i>Primjer današnje gajete</i>	47

POPIS GRAFIKONA

Grafikon br. 1: <i>Ukupni prihodi i primitci Općine Tisno od 2010.-2014.</i>	6
Grafikon br. 2: <i>Ukupni rashodi i izdatci Općine Tisno od 2010.-2014.</i>	8
Grafikon br. 3: <i>Kretanje broja stanovnika u općini Tisno od 1921.-2001.</i>	14
Grafikon br. 4: <i>Zaposleni prema zanimanju u općini Tisno</i>	20
Grafikon br. 5: <i>Zaposleni prema zanimanju u općini Tisno</i>	20
Grafikon br. 7: <i>Dolasci i noćenja turista u razdoblju od 2011.-2014.</i>	33